

laikais
lietuviams

5

1971 GEĖGUŽĖ

PAGARBA ĮPAREIGOJA Juozas Vaišnys, S. J.	147
ŽVILGSNIS Į MENĄ (II) Feliksas Jucevičius	149
ATVIRAS, LANKSTUS IR SUDĖTINGAS Kęstutis Trimakas, S. J.	152
EILĖRAŠČIAI Danguolė Sadūnaitė	153
DABARTINIO MŪSŲ JAUNIMO CHARAKTERISTIKA Vacys Kuprys	154
PUPOS PASAKOS TEOLOGIJA V. Bagdanavičius, MIC	158
EILĖRAŠTIS Živilė Bilaišytė	164
ABORTAI ČIA IR ANAPUS Al. Gimantas	165
SKIRTINGŲ KARTŲ POKALBIS A-lė G.	166
MŪSŲ NAUJOJI EGZOTIKA Nijolė Jankutė	167
NUSIDĖJĖLĖ TEBEATGAILAUJA ANAPILIO PAPĖDĖJE D. Bindokienė	168
TĖVYNĖJE D. Bindokienė	169
EILĖRAŠTIS Živilė Bilaišytė	171
KALBA J. Vaišnys, S. J.	172
FILMAI M. Smilgaitė ir J. Vaišnys	174
ATGARSIAI	176
GYVENIMO FAKTŲ MOZAIKA Juozas Prunskis	178

Viršelio nuotrauka — Algirdo Grigaičio, 146 ir 179 psl. nuotraukos — Algimanto Kezio, S. J. 192 ir 163 psl. nuotraukos — Virgilijaus Kauliaus, S. J. 148 psl. užsklanda — Algirdo Grigaičio. Viršelį ir skyrių vinjetės — Algirdo Kurausko.

LAIŠKAI LIETUVIAMS — Tėvų Jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas.

Redaktorius — Juozas Vaišnys, S. J. Redakcijos nariai: Dalia Aleknienė, Danutė Bindokienė, Algirdas Grigaitis, Eglė Juodvalkytė, Vytautas Kasniūnas, Virgilijus Kaulius, S. J., Algimantas Kezys, S. J., Marija Smilgaitė, Nijolė Užubalienė.

Administracija: Petras Kleinotas, S. J. ir Dana Kurauskienė.

Adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636. Telefonas — 737-8400. Spaustuvė — Immaculata Press, Putnam, Conn. 06260.

Metinė prenumerata — 5 dol., atskiro numerio kaina — 50 centų.

LAIŠKAI LIETUVIAMS (Letters to Lithuanians). Published monthly except July and August, when bi-monthly, by The Jesuit Fathers of Della Strada, Inc., 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636. Yearly subscription \$5.00, single copy 50c. Second-class postage paid at Chicago, Illinois, and additional mailing office.

1971 / GEGUŽIS - MAY / VOLUME XXII, NO. 5

IR PRAĖJO VISKAS, IR PRABĖGO . . .

PRAĖJAI IR TU, O MOTIN MANO,

Į DAUSAS IŠLĖKSI IŠ LIZDO . . .

GIRDI JAU, MOTINA, HARMONIJĄ STEBUKLINGĄ,

KURIOS SUGAUTI ČIA STENGEIS IŠKREIPTĄ TONĄ,

IR GROŽĮ JAU MATAI UŽ VISKĄ ČIA GRAŽESNĮ,

UŽ ALPIŲ EŽERUS, UŽ VEIKALUS ARTISTŲ,

KURIŲ ČIONAI NETEKO TAU REGĖTI.

O AŠ – LIZDELIO PAUKŠTIS PASKUTINIS,

PATS VIENAS ČIA PALIKĘS TAIP ILGAI,

SKRENDU PAS JUS, MAMATE, VIS ARTYN, ARTYN . . .

NETRUKUS SUNKŲS PLYŠ LĖLUTĖS – KŪNO VYSČIAI,

SIELA, DRUGYS AUKSINIS, NULĖKS PAS JUS Į LIZDĄ.

TIKIU: VĖL KADA NORS PAGLOSTYS MANO VEIDĄ

RANKELĖS TAVO ŠVELNIOS, KVAPIOS, KAIP TOS ROŽĖS,

IR TAVO LIŪDNOS AKYS MAN ŠYPTELĖS LAIMINGAI.

PRIE RANKŲ TŲ BRANGIŲ PRIPUOLUS ILGIOMS LŪPOMS,

KAIP TOMAS VIEŠPATIES ŽAIZDAS KAI PALYTĖJO,

SUŠUKSIU LAIMĖJ SKĘSDAMA: MAMATE MANO!

Šatrijos Ragana

PAGARBA ĮPAREIGOJA

JUOZAS VAIŠNYS, S. J.

Tikrai gražu ir prasminga, kad gegužės mėnesį, atbundant gamtoje gyvybei, viena diena yra skiriama pagerbti gyvybės davėjai — motinai. Jau šešiasdešimt metų visas kultūringasis pasaulis švenčia Motinos dieną, išreikšdamas jai meilę ir pagarbą.

Dabar civilizuotame pasaulyje įsigalėjo paprotys, kad ypatinga pagarba ir pirmenybė teikiama kiekvienai moteriai. Jai vyrai patarnauja, atidaro duris, pirma savęs įleidžia į butą, sodina pirmose vietose. Dėl ko? Gal dėl to, kad ji yra fiziškai silpnesnė už vyrą? Visiškai ne! Silpnumas gali užsitaruoti tam tikro atsižvelgimo, pasigailėjimo ir pagalbos, bet ne pagarbos. Moteris, be abejo, yra gerbiama dėl to, kad ji yra, bus ar bent gali būti motina. Tad neverta pagarbos būtų ta moteris, kuri niekina motinystę arba sutinka žudyti savyje užsimezgsią gyvybę.

Bet ypatinga pagarba motinai jai taip pat uždeda ir ypatingas pareigas. Būti motina yra garbinga, bet nėra lengva. Pagimdyti kūdikį — tai dar ne viskas. Reikia jį ir išauklėti, o auklėjimas, kaip kartais pasakoma, yra visų menų menas. Tai yra sunki, atsakinga pareiga. Kartais visai maža, netyčia padaryta klaidelė gali atnešti neatitaisomų pasekmių. Būtų labai naudinga, kad mokyklose ir universitetuose būtų tam tikri, gerai paruošti motinystės kursai, nes tai juk daug svarbesnis mokslas už matematiką, literatūrą ar mediciną. Šiam tikslui gali pasitarnauti ir tinkama literatūra, kuri, deja, nėra labai apsti, bet vis dėlto ši tą galima rasti.

Kiekviena normali motina didžiuojasi savo vaiku, nori, kad jis užaugtų geras, garbingas, kad jis teiktų džiaugsmo jai ir ki-

tiems. Ji trokšta, kad jos vaikas aukštai iškiltų visuomeniniame gyvenime, kad jis būtų garsus, kad jį visi garbintų ir laikytų genijum. Juk ir Jono bei Jokūbo motina prašė Kristų, kad jos vaikeliai dangaus karalystėje sėdėtų šalia Kristaus — vienas dešinėje, kitas kairėje. Bet Kristus paklausė, ar jie gali gerti tą taurę, kurią jis gers. Tai reiškia, ar jie yra taip motinos išauklėti, kad sutiktų kentėti ir mirti už kitus, kaip Kristus kentės ir mirs. Šv. Rašte pasakojama apie kitą motiną, kuri tikrai taip savo vaikus išauklėjo. Tai Makabiejų motina. Ciesorius Antiochas, suėmęs jos septynis sūnus, liepė jiems pasirinkti vieną iš dviejų galimybių: arba atsižadėti savo tikėjimo, arba mirti. Motina stovėjo šalia ir, liedama ašaras, ragino sūnus, kad būtų tvirti, neatsižadėtų tikėjimo, bet verčiau mirtų.

Apie panašią motiną pasakoja ir poetas Vincas Jonikas:

*Dūzgė vis ratelis, suko siūlais pakulas,
Suko siūlais nerimą motinos širdy:
Kokios vėtros sūnų, jos -jaunutį sakalą,
Blaško šiųnakt? Krinta ašara graudi.*

*Gal, kaip liūdnas vilkas, jis Altajaus taigose
Brenda sunkią dalį tremtinio keliu,
Gal šaltoji giltinė, jau nagus susmeigusi,
Žaidžia numylėtu josios vaikeliu?*

*Gal kovoj pas lmenį arba Dono kilpoje
Svetima žemelė užbėrė akis,
Gal gruobuonys paukščiai ant krūtinės*

švilpauja,

Gal nugraužė veidą jam pusnis laki?

Čia yra išskaičiuotos įvairios skaudžios galimybės, kurios motinos širdį veria kančios kardu. Atrodo, kad sunku būtų surasti

dar didesnę tragediją, suteikiančią mylinčiai motinos širdžiai dar didesnę skausmą. Vis dėlto tokia galimybė yra, motina nenori nė pagalvoti, kad josios sūnelį būtų galėjusi ištikti tokia tragedija. Jai tai būtų pats didžiausias sopulys, daug didesnis už sūnaus mirtį:

Gal?... O, Dieve mielas, atitolink sopulį.

Jo širdis jos meilei niekad neatbus,

Jei, mirties neradęs nė pas Sevastopolį,

Garbina žudikų kruvinus stabus?...

Ar ši mūsų laikų motina nėra panaši į Senojo Testamento Makabiejų motiną? Tokių motinų ir šiandien yra. Tai herojės motinos, vertos sėdėti didžiausios garbės sostuose ne tik čia, bet ir dangaus karalystėje.

Deja, ne visos motinos tokios. Yra motinų, kurioms galima daug ką prikišti. Kai kurios savo vaikais visai nesirūpina, o kitos rūpinasi per daug. Rasti aukso vidurį ne visuomet lengva. Kai kurios motinos visai nepasitiki savo vaikais, o kitos per daug pasitiki. Štai viena lietuvė motina vis didžiavo, kad jos dukrelė dar yra tikras angeliukas. Ji jai nesukelia jokių rūpesčių, dar jai ne galvoje nei jokios meilės, nei berniukai, nei pasimatymai. Ir tas josios "angeliukas", dar būdamas gimnazijoje, susilaukė kito angeliuko...

Buvo atsitikimų mokyklose, kad vaikai buvo sugauti, vartojant narkotikus. Mokytojas pranešė tėvams. Atėjusi motina į mokyklą, vos akių neiškabino mokytojui, kad jis drįsta taip šmeižti josios gerutę mergaitę ar pavyzdingą berniuką. Gal kiti gali taip daryti, bet tik ne jos vaikas!

Kai kurios motinos labai persistengia, auklėdamos savo vaikus, ypač mergaites. Žinoma, jos tai daro iš geros intencijos, bet reikia atsiminti, kad visur reikalingas saikas. Kai motina per dienas vis zirzia ir zirzia: "Dukrele, tu daryk taip, dukrele, tu to nedaryk, šukuok plaukus taip, o ne kitaip, renkis šita, o ne ana suknele, draugauk su tuo, o ne su anuo ir t.t.", tai dukrelei tas zirzimas taip įgrįsta, kad neišlaiko nervai, ir ji išbėga iš namų. Ji išbėga, norėdama savarankiškai pagyvinti ir pažiūrėti, ar be

nuolatinio motinos "auklėjimo" ji ką nors sugebės padaryti.

Bet yra ir kitų kraštutinių. Kai kurios motinos visiškai nesirūpina savo vaikais. Joms nesvarbu, kada jie išeina iš namų ir kada grįžta, nesvarbu, kur jie eina ir su kuo draugauja. Viena mergaitė kartą skundėsi, kad motina ja visai nesidomi. "Jeigu aš kada nors pasakyčiau mamai, kad esu nėščia, tai ji, tur būt, labai šaltai atsakytų: 'O kas man? Tai tavo reikalas!' ir visai ramiai nueitų prie savo užsiėmimų ir prie savo reikalų".

Tad motinos uždavinys tikrai nėra lengvas. Jis reikalauja daug pasišventimo, takto, protingumo ir įvairių kitų sugebėjimų. Motiną pasaulis gerbia, bet toji pagarba ją įpareigoja nuolat budėti ir stengtis būti gera motina, nes tik dėl motiniškumo ji yra gerbiama.

Katalikiškasis pasaulis šį mėnesį ypatingiau prisimena ir savo dangiškąją motiną. Jau ne vienas popiežius Lietuvą yra pavadinęs Marijos žeme. Toks gražus komplimentas mus taip pat įpareigoja. Turime pasirodyti, kad to vardo esame verti. Neseniai ir Bostono arkivyskupas lietuviams priminė, kad 1951 m. gegužės 13 d. išeivijoje esą Lietuvos vyskupai iškilmingai paaugojo Lietuvą Marijai, prašydami, kad ji ypatingai globotų mūsų šalį ir jai išmeltų laisvę. Tad gegužės 13-toji turėtų būti mūsų susimąstymo diena. Tik būdami ištikimi savo dangiškajai motinai ir krikščioniškiems principams, mes turėsime teisės laukti dangiškos pagalbos sau ir savo šaliai.

ŽVILGSNIS Į MENĄ

FELIKSAS JUCEVIČIUS

H. RELIGIJA IR MENAS

Hegelio filosofijoje absoliučioji dvasia susivokia palaipsniui ir dialektiškai žmogaus sąmonėje. Šis susivokimas išsiskiria subjektyvinio ir objektyvinio prado unija, kuri yra pirmiausia vaizduojama (menas), paskui įsivaizduojama (religija) ir pagaliau žinoma (filosofija). Todėl žmogiškosios minties raidoje menas yra religijos pirmtakas. Mes galime sutikti ar nesutikti su Hegelio dialektika, bet turime pripažinti, kad šiuo atveju ji atskleidžia gilią tiesą. Kad menas tampa siejasi su religija, tai liudija primityvios bendruomenės, kur menas atlikdavo religinę funkciją. Daugelis senųjų civilizacijų tepažino tik religinį meną, dar ir šiandien menas kartais nevengia būti religijos tarnyboj.

Bet kuo menas yra giminingas religijai? Aišku, ne savo tikslu, bet savo kilme, savo santykiu su tikrove ir savo poveikiu. Meno ir religijos kilmė slypi žmogaus gelmėse. Štai kodėl norint suprasti, kas yra menas ir religija, reikia žinoti, kas yra žmogus. Tai buvo aišku Platonui. Kai tik jo dialogų pokalbininkai susidurdavo su gėrio ar grožio klausimais, tai jis tuojau jų diskusijas nukreipdavo žmogaus link. Menas ir religija yra tarsi, pasinaudojant Lessingo išsireiškimu, žmogaus "gyvojo pavasario" išsiskakymas, nors ir skirtingomis varšomis. Vienas ir kitas išreiškia dvasinės įtampos dialektiką, kuri savo keliu atskleidžia vieno ir kito metafizinį pobūdį. Paskui menas ir religija yra giminingi savo santykiu su tikrove. Religijai betarpiškoji tikrovė, pojūčių pasaulis, nėra galutinė tikrovė. Tikroji tikrovė nėra šis pasaulis, bet tai, kas yra už jo. "Anapus" yra taip tikras, jog šis pasaulis atrodo tik apraiška. Nė menas nelaiko betarpiškosios tikrovės tikrąja tikrove. Tie-

sa, meno objektas yra tikrovė, visa tikrovė, bet tikrovė iš esmės nėra menas. Menui yra svarbu ne tikrovė, bet tai, kas iš jos gali būti padaryta. Jis pasirenka kai kurias tikrovės formas ne tam, kad atkurtų tikrovę, bet kad sukurtų aukštesnę tikrovę. Ne betarpiškoji tikrovė, bet meno tikrovė yra labiausiai tikroviška, nes ji išsiskiria esminėmis ir amžinomomis formomis. Pagaliau menas ir religija yra giminingi savo poveikiais. Religija siekia žmogų sužmoginti, padaryti jį nauju žmogumi. Menas taip pat veda žmogų pažangos keliu, o pažanga reiškia artėjimą prie tobulybės, bet ne būtinai tobulybės tik spalvų, linijų ar garsų žaisme. Kalbėdamas apskritai apie žmogų kaip menininką, Rabindranath Tagore pastebi: "Jo tikrasis gyvenimas yra jo paties susikuriamas. O tai yra begalybė. Jis yra natūraliai indiferentiškas tik egzistuojantiems daiktams. Jis privalo turėti tam tikrą idealinę vertę, ir tik tuomet jo sąmonė atpažįsta juos kaip tikrus".²

Įdomu, kad daugelis menininkų neabejoja meno giminingumu religijai. Michelangelui paveikslas yra savaime "kilnus ir pamaldus". Pasakojama, kad Jean Baptiste Corot, piešdamas peizažą, sau nuolat kartodavo: "Dabar aš meldžiuos". Rodin, gana indiferentiškas religijai, manė, kad menininkai yra religingiausi iš mirtingųjų, nes ieško tai, kas yra "neišaiškinta ir neišaiškinama" pasaulyje. Meno giminingumą religijai liudija dar ir tai, kad visais laikais žmonijos avangarde sutinkame šventuosius ir menininkus, nors ne būtinai šventieji yra menininkai, ar menininkai šventieji. Buvo laikotarpiai, kad žmonės temė tik šventuosius. Bet tai nereiškia, kad tada nebuvo menininkų. Šiandien mes temame tik menininkus, tai nemanykime, kad dabar nebėra šventųjų. Tai tik reiškia, kad mes, gal būt, jų nematome.

Kartą teko kalbėtis su menininkais iš Lietuvos. Vienas pastebėjo, kad šiandien ne vienam menas atstoja religiją. Aš galėjau pats tuo įsitikinti, kai 1968 metų vasarą lankiausi Leningrade. Man darė gilų įspūdį tos minios žmonių, kurios slinko Hermitage muziejuje su religiniu susikaupimu pro Rembrandto, Matisso, Gauguin ir kitų menininkų kūrinius. Panaši nuotaika dvelkė iš laikysenos tūkstančių žmonių, kurie sekmadienio rytą stovėjo Lietuvoje prie šv. Izaoko soboros ir laukė su rusišku kantrumu savo eilės pamatyti mozaikos šedevrų.

Kartais menas atstoja religiją, nes jis kai kada lyg ir kalba ta pačia kalba, kaip ir religija. Jis lyg ir apreiškia religiją, ne būtinai religiją su dievais ir dogmomis, bet tikrai su "anapus". Kartais tas "anapus" yra nežinomybė, kartais užburianti ar gąsdinanti paslaptis, o kartais ilgesys to, kas nesibaigia. Kai kas mano, kad šios rūšies menas yra nukriščiūnėjusio ar nukriščiūninto žmogaus išradimas. Kažkaip nesinori su tuo sutikti. Juk nuo seniausių laikų menas buvo pažinimo metodu, ir tai aukščiausio pažinimo, atveriančio absoliuto horizontus. Antikinės Graikijos poetai buvo gerbiami kaip dieviškosios išminties skelbėjai. Statula, religinė ar ne, skelbė graikui dieviškumą. Tą dieviškumą skelbė jam taip pat šventyklos, ir tai ne tik todėl, kad ten garbinami dievai ar deivės, bet ir todėl, kad pastatyti šventyklas, kaip iškalti statulas, reikia talento. O talentas ateina iš dievų. Jis yra dieviškos kilmės. Malraux nori mus įtikinti, kad Akropolis, šventovių šventovė, buvo "Būties" mirties vieta. Kai lankai jį, tai gauni visai kitą įspūdį. Nors laiko apgriautas ir "civilizuotųjų" vakarų apiplėštas, Partenonas dar ir šiandien prabyla į mus labiau amžinosios būties kalba, o ne mirusios skundu.

"Paradiso" dvidešimt penktoje giesmėje Dantė viliasi, kad, grįžęs žemėn, jis galės būti apvainikuotas Apolono laurais toje pačioje koplytėlėje, km buvo pakrikštytas. Šičia poetas išreiškia simboline kalba savo įsitikinimą, kad tarp meno ir religijos yra

glaudus ryšys. O Dantės gerbėjas Boccaccio nusakė trumpai savo amžiaus meno teoriją. "Genealogia Deorum" keturioliktoje ir penkioliktoje knygoje kalba apie poezijos dievišką kilmę. Dar palygint neseniai Novalis save laikė metafiziko broliu, o Hugo – pranašu. Kas šičia taikoma poezijai, tas tinka ir menui apskritai. Ar dailininkai nelaiko savo tikslu matyti tikrovę, ir ją matyti dieviškai? Kad ilgesys to, kas yra dieviška, nėra svetimas vaizdiniam menui, tai liudija Ravenos freskai. Fra Angelico "Apieškimai", Čiurlionio kosminės vizijos. Partenonas, Chatro katedra ir Lietuvos pakelių koplytėlė skelbia tą patį, nors ir skirtinga kalba. Clive Bell yra teisingas: "Tikras menas ir tikra religija yra tos pačios dvasios skirtingos apraiškos, taip klastotas menas ir klastota religija. Per tūkstančius metų žmonės išreiškė menu žmogiškasias emocijas, ir jame rado tą maistą, kuriuo gyvena dvasia. Menas yra labiausiai visuotinė ir labiausiai pastovi religinės prigimties forma, nes forminio žaismo reikšmė gali būti įvertinta, kaip vienos rasės ir vieno amžiaus, taip ir kito, ir toji reikšmė yra nepriklausoma, kaip žmogiškojo nepastovumo matematinė tiesa".³

Bet tai galioja, gal būt, tik menui, sukuriamam žmonių, kurie tikėjo į dievus ar Dievą? Gal tik menas, kurį liudija Partenonas, Amiens "Gražusis Dievas" ir renesanso madonos tėra tos "pačios dvasios", kaip ir religija? Gal to visai negalime tvirtinti apie meną, kuriuo grožimės Picasso, Bague, Matisso ar Leger kūriniuose? Kalbėdamas apie modernųjį meną, Malraux sako: "Jis nėra religija, bet jis yra tikėjimas. Jis nėra šventybė, bet jis yra neskaistaus pasaulio neigimas."⁴ Tai reiškia, kad modernusis menas nebėra tikėjimo išraiška, o pats tikėjimas, ir tai tikėjimas tų, kurie neturi tikėjimo. Jei anksčiau ar Dievas nustelbė žmogų, kaip tai atsitiko rytuose ir Bizantijoje, ar žmogus nustelbė Dievą, kaip tai rodo antikinės Graikijos, romėnų, gotikos ir renesanso menas, tai šiandien modernusis menas nebetiki visai absoliutu ir save laiko absoliutu įpėdiniu.

Kai kas gal sakys, kad Malraux yra Nietzsche's Zaratustros mokiny, kuris skelbia Dievo mirtį, kad patį žmogų padarytų dievu. Kitas laikys jį apskritai atstovu ateistinio humanizmo, kuris jau nuo seniai neigia absoliutą žmogaus sąskaiton. Reikia sutikti, kad "Metamorphose des Dieux" ir "Les Voix du Silence" yra charakteringos mūsų bendralaikiams, kurie rašo Dievo nekrologą. Juk ne paslaptis, kad mūsų laikai nėra tikinčiojo žmogaus laikai, nors tai ne-reiškia, jog nebėra tikinčiųjų. Nedaug, gal būt, liko ir tikinčiųjų menininkų. Tačiau niekas negali paneigti, kad Malraux pastatė meno klausimą religinėje plotmėje. Net jo nereligiškumas yra tipiškai religiškas. Kartais mes galime nesutikti su jo religine meno interpretacija, bet tai nekluduoja būti jam tiek pat "religišku", kiek ir tiems, kurie save laiko tokiais iš profesijos ar pašaukimo.

Žinoma, dar lieka kitas klausimas. Prieidus, kad "modernusis menas" yra tikėjimas, t. y. tikėjimas be religijos, ar jis tuo pačiu nebeturi nieko bendro su "anapus"? Kas sudaro meno esmę? Forma, kuri padaro meną tikrąją tikrovę, tiek realesnę, kiek labiau suformintą. O kas yra forma? Į šį klausimą mėginsiu atsakyti vėliau, bet jau dabar noriu priminti, kad ji susilieja su "anapus" horizontais.

3

Kai kalbu apie meno giminingumą su religija, tai negaliu pamiršti Tolstojaus. Jo meno samprata išplaukia savaime iš religijos sampratos. Kad ta religija yra krikščionybė, tai turi būti mums aišku. Nors jis buvo ekskomunikuotas rusų bažnyčios sinodo, bet jis buvo tikras krikščionis, tikresnis, gal būt, už tuos, kurie jį ekskomunikavo.

Aleksandras Pope sakė: "Atlik gerai savo rolę, nes tame glūdi visa garbė." Šiame poeto teigime neįsivaizduojame jokio cinizmo, bent tikrai mes jo nematome. Juk mes laikome savo pareigą visad elgtis natūraliai. Mes stengiamės būti geri. Mes skatiname ir kitus tai daryti. Vieni tai darome savaime, kiti iš pareigos, o dar kiti iš pašaukimo.

Tolstojus liepia menininkui elgtis krikščioniškai, o elgtis krikščioniškai reiškia elgtis natūraliai, gerai, nemeluotai. Bet kodėl jis turi elgtis krikščioniškai? Nes šiandien jis nebegali kitaip elgtis. Tolstojus sako: "Tai tiesa, kad žmonijos, kaip individo, gyvenimas juda reguliariai. Bet šiame reguliariajame judesyje įvyksta lemtingi posūkiai, kurie griežtai atskiria vakarykštį gyvenimą nuo būsimą. Krikščionybė buvo toks lemtingas posūkis, bent toks jis turi atrodyti mums, kurie gyvename pagal krikščioniškąją gyvenimo sampratą. Krikščioniškoji samprata davė kitą, naują kryptį visiems žmogiškiems jausmams, ir todėl visiškai pakeitė meno turinį ir reikšmę".⁵

Štai kodėl menas turi paklusti krikščioniškiems principams ir realizuoti tai, ko ji siekia. Pagal Tolstojų, krikščionybės tikslas yra vienyti žmogų su Dievu ir vienyti žmones tarpusavyje. Jis teisingai pastebi, kad krikščionybės idealas nėra faraono ar Romos imperatoriaus didybė, Graikijos grožis ar Fenecijos turtai, o nusizėminimas, skaistumas ir meilė. Krikščioniškasis herojus yra ne turtuolis, o vargšas, ne Marijos Magdalenos grožis, o atgaila. Todėl didžiausi meno kūriniai yra ne triumfo arkos, o žmogaus siela, taip paliesta meilės, jog ji net gailisi savo persekiotojų ir juos myli. Krikščionybės laikais tegali būti tik vienas meno tikslas — jungti žmogų su Dievu ir žmogų su jo artimu. Tolstojus tai aiškiai pabrėžia: "Meno, viso meno, savybė yra ta, kad ji vienija žmones".⁶ Menui religija nėra tik būtina sąlyga, o jo *raison d'être*. Krikščioniškojo tikslo realizavimas ar ne-realizavimas yra tas kriterijus, kuriuo turi būti vertinamas menas. Jei menas perduoda krikščioniškosios vienybės bei broliškumo jausmą, tai jis yra geras menas, jei jis tai ignoruoja ar tam prieštarauja, tai yra menkas ar net blogas menas.

Šiandien Tolstojaus meno samprata skamba primityviai. Taip yra todėl, kad mes išimame jį iš ano laikotarpio konteksto. Jį reikia matyti romantizmo, ir tai dekadentinio, perspektyvoje. Šis romantizmas reiškia ne tik pasisakymą už laisvę litera-

tūroje ir politikoje, o taip pat ir meno "supolitikinimą". Dar prieš Tolstojų Victor Hugo įtaigavo, kad menas menui yra gražus dalykas, bet menas progreso labui yra dar gražesnis. Štai kodėl menininkas turi siekti ne tik grožio, o ir gėrio. Jis turi savo talentą paaugoti žmonijos gerbūviui, žodžiu, jis turi užsiangažuoti, ir menas turi būti naudingas. Tiesa, Hugo daro skirtumą tarp meno tiesioginio ir netiesioginio naudingumo. Pirmąjį jis laiko vaikišku, ir tikriausiai turi ščia mintyje saint-simonizmo ir fourierizmo šalininkus, kurie reikalavo meną besąlyginiai subordinuoti žmonijos gerovei.

O netiesioginiai? Tikrasis menas išreiškia savaime "amžinąsias tiesas", kurios visose tautose ir visais laikais sudaro žmoniškųjų jausmų pagrindą. Kai Tolstojus reikalavo subordinuoti meną krikščioniškosios tiesos tarnybai, tai jis elgėsi kaip "supolitikinto" romantizmo atstovas.

Ar Tolstojus yra teisingas, ar ne? Atsakymas nėra nei "taip", nei "ne". Iš vienos pusės, menas neprašo nieko jam tarnauti, ir lygiai taip pat jis atsisako tarnauti bet kam kitam. Menas neturi jokio kito tikslo, kaip tik būti menu, t. y. tarnauti grožiui. Ne jo uždavinys yra skelbti tiesą ar gėrį. Taip pat yra aišku, kad nėra nei tokios formos, nei tokio stiliaus, kuris meną padarytų "religišku" ar "krikščionišku". Krikščioniškasis menas, kaip religinis menas apskritai, yra visuotiniojo meno dalis ir neišsiskiria nuo savo laikotarpio meno. Todėl Tolstojus klysta, jei jis mano, kad yra tokia meno forma ar technika, kuri galėtų perduoti krikščioniškosios brolybės jausmą. Nei krikščionybės principai, viena ar kita versija, negali padaryti meno geresniu ar blogesniu. Iš kitos pusės, tikras menas atlieka ne tik estetinę funkciją. Net toks "menas menui" šalininkas, kaip Beaudelaire, prileido, kad menas sukilina žmogų ir pakeičia anapus vulgariosios kasdienybės horizontų. Mes galime eiti dar toliau ir sakyti, kad menas gali perduoti ir iš tikrųjų kartais perduoda religinę mintį. Juk bizantinis ir gotiškasis menas yra savo rūšies krikščioniškoji teologija mozaikoje ir figūrose.

El Escorial statytojai bandė išreikšti ispanų tautos atsidavimą krikščioniškam idealui, ir turime pripažinti, kad jis yra tikėjimo išpažinimas ir kartu nuostabus architektūros kūrinys. Bet ir bizantiniai, ir gotiškieji meno kūriniai, ir tas pats El Escorial yra menas ne todėl, kad perteikia krikščionišką mintį, bet kad ją perteikia tikrai meniškai.

Menas yra žmogaus kūrinys. Visą žmogaus kūrybą saisto mintis. Kurti reikia išreikšti mintį. Ar mene yra pirmiau forma, ar mintis? Į tai niekas nedavė galutinio atsakymo, bet viena yra tikra, kad tikras meno kūrinys yra meistriškai pasakyta mintis. Šia prasme kiekvienas menas yra "užsiangažavęs" menas. Štai kodėl tikrajame mene "menas menui" ir "užsiangažavęs menas" yra ne dvi priešingybės, o būtini tarpusavyje susiję elementai.

2 Rabindranath Tagore, *The Religion of Mass*, Unwin Books, London 1967, p. 85.

3 min. viet., p. 182

4 André Malraux, *Les Voix du Silence*, La Galerie de la Pléiade 1951, p. 599.

5 Leo N. Tolstoy, *What is Art? The Library of Liberal Arts* 1960, p.p. 147/8.

6 ten pat, p. 149.

ATVIRAS, LANKSTUS IR SUDĖTINGAS

(Iš Kęstučio Trimako, S. J., kalbos, pasakytos atidarant Algimanto Kezio, S. J., fotografijų parodą Čikagoje 1971 m.)

Vos tik kuris nors žmogus ima į rankas molio gabalą statulai lipdyti, teptuką ir dažus paveikslui tapyti ar fotografijos aparatą fotografuoti, kitam tuoj knieti paklausti: kodėl jis tai daro?

Psichologai teorijomis ir tyrinėjimais nustatė, kad kūrybingiems žmonėms priklauso šie keturi bruožai: atvirumas išorės pasauliui, atvirumas savo vidaus pasauliui, sudėtingu dalykų pomėgis ir polinkis būti lanksčiam.

Jei žmogus nebūtų pastabas išorės pasauliui, jis neturėtų maisto lakiai vaizduotei. Jeigu jis nebūtų atviras, jautrus savo vidiniams išgyvenimams, jis neturėtų jausmų veidrodžio, kuriame savaip atsispindėtų išorės vaizdai ar kitaip suskambėtų nugirsti garsai. Jeigu jis mėgtų su-

DANGUOLĖ SADŪNAITĖ

GREITAI ATEIS LAIKAS

1.

Greitai
ateis laikas,

kada neturėsiu

nei lūpų,
nei širdies,
nei rankos —

Kada tamsa
žiedus numaustys...
Naktis —

2.

Greitai
ateis laikas,
kada negirdėsiu
gegutės,

Rojaus paukštės

negirdėsiu,
negirdėsiu.

PAVASARI

1.

Upelyje —
aš atradau savo akis;
paukščių dainavimo
nuplautas.

Mano pirštai, geltoni žiedai.

Mano kojos,
mano juokas, šiandien —
jauno vaikėzo!

2.

Mums, kurie mylime,
priklauso ši diena —
Nuoga ryto alkūnė;
(jos vaikiški veido bruožai),
Mums, kurie mylime...

3.

O! mes numirsime,
Mes numirsime...
Bet joks lietus,
jokia srovė
šio džiaugsmo nenuplaus,
nenuskandins...
Nenuplaus,
nenuskandins...

* * *

1.

Lapas iškala savo formą
granite.

Jau ir vėl pavasaris!

Dangus yra toks gražus,
jis užstoja man vaizdą.

2.

----- Medis
stovi darže, praviras.

Niekieno nepamokytas,
(pats vienas)
jis dainuoja sau
apie lietų.

* * *

1.

O saule!
tu atėjai, išardei
mano apsiaustą.

Jį sniegas,
jį lietus
man pasiuvo.

2.

Sakyk!
Kur tu žiemą buvai,
kai upės tekėjo —
naktimis užklotos?

3.

Gojuje ir girioje
dievukus
skaptavai,
dievukus
skaptavai —
O saule!
Gojuje ir girioje.

dėtingus dalykus, bet nebūtų lankstus, jis pasimestų labirintuose. O jei būtų lankstus, bet vengtų sudėtingumo, jis nardytytų lašuose, bet mums neatskleistų vandenyno grožio. Kūrybos harmonijai reikalingi visi keturi: atvirumas išorei, atvirumas vidui, lankstumas ir sudėtingumo pomėgis.

Šiais kūrėjui būdingais bruožais pasižymi visa eilė A. Kezio fotografijos darbų. Pvz. lankstumu išsiskiria fotografija, vaizduojanti pranciškoną prie bedugnės krašto su rūkuose skriejančiu kilimu. Taip vaizduotės lankstumas

realius dalykus perkelia fantazijos plotmėn. Atvirumu išorei pasižymi daugelis fotografijų. Apie A. Kezio akių pastabumą išorės kampams ir linijoms liudija fotografija, kurioje aštriais zigzagais ryškėja laiptų kraštas, o jaunas vyrukas beeidamas svyra paraleliai su tuo kraštu.

Kiekvienas, įsižiūrėjęs į A. Kezio fotografijas, gali jose rasti vieną ar kitą minėtą elementą. Jis yra kūrybingas, nes yra lanksčios vaizduotės, apvaldęs sudėtingus dalykus ir atviras tiek išorės pasauliui, tiek savo vidiniams išgyvenimams.

DABARTINIO MŪSŲ JAUNIMO CHARAKTERISTIKA

VACYŠ KUPRYŠ

*("Laiškų Lietuviams" konkurse
II vietą laimėjęs straipsnis)*

"MŪSŲ JAUNIMO" SAMPRATA

Apie jaunimą kalbame kasdien: girdami, skųsdamies, kaltindami ir vėl teisindami. Jaunimas yra mūsų viltis ir mūsų nuostabus. Todėl nenuostabu, kad, palietę šį klausimą, leidžiame reikštis daugiau jausmams, negu apskaičiuotam ir nuosekliam protavimui. Tačiau, kai ryžtamės vertinimo uždaviniui, privalome siekti atskleisti objektyvų jaunimo vaizdą. Tikslas pagirtinas. Ar jis įgyvendinamas? Kiekvienas vertinimas, nežiūrint kiek jis bebūtų racionalus ir nešališkas, visada yra subjektyvus. Į subjektyvų sprendimą paprastai žiūrima kaip į nepilną, abejotiną ir todėl ginčytiną. Apskritai paėmus, vertintojas atskleidžia ne tiek vertinamojo vaizdą, kiek savo paties pažiūras.

Ypatingai sunkus yra kolektyvo vertinimas. Kuris kelias veda prie klausimo sprendimo: statistika savo procentais ir vidurkiais, asmeninis įspūdis, filosofiniai išvedžiojimai ar dar kas kita? Nemanau, kad įmanoma rasti pilnai patikimą vertinimo pagrindą ar metodą. Iš kitos pusės, nesuradus kolektyvui rėmų, neįmanoma spręsti

su juo susijusių klausimų. Tad ką laikome jaunimu? Apatinė jaunuolio amžiaus riba laikysime penkioliktuosius metus. To amžiaus žmogus fiziniai ir psichiniai jau yra išaugęs iš vaiko. Aukštutine jaunuolio amžiaus riba laikytina maždaug dvidešimt penktieji metai. Tai amžius, kai žmogus normaliai baigia mokyklinį gyvenimo tarpą, pradėdamas galutinai savarankišką gyvenimą. Ką vadiname "mūsų jaunimu"? Visu pirma "mūsų" reiškia lietuvišką jaunimą. Tas "mūsų" neapima viso pasaulio lietuviško jaunimo, o tik Amerikoje gyvenančius, nes skirtinguose kraštuose gyvenantys turi savitus dvasinius bruožus, savas problemas ir todėl neįmanoma bendrą jų charakteristiką. Pagaliau ši charakteristika nepalies ankstyvesnės imigracijos (prieš pirmą pasaulinį karą) lietuvių vaikų ir provaikų, nes jie yra nutraukę ryšius su lietuviškuoju gyvenimu ir iš viso nesudaro savitos grupės, kuri būtų apčiuopiamas vertinimui. Iš kitos pusės, aptardami išorines sąlygas, formuojančias jaunimo dvasią, turėsime galvoj ne vien lietuvius, o visą Amerikos jaunimą.

LAIKOTARPIS SU SVETIMYBĖS

ANTSPAUDU

Jaunimas yra gyvenamojo meto atspindys. Jaunimas nėra tiek pajėgus kurti, kiek prisiimti. Todėl visai tikslu aptarti, kokias ir kokioje tvarkoje vertybes pristato mums šiandieninis gyvenimas, kaip jaunimas į jas reaguoja ir pagaliau, kaip toji reakcija tampa mūsų tautinės bendruomenės problema. Yra natūralu, kad jaunimas atitrūksta nuo šeimos, nuo jos nustatyto kelio ir rėmų, veidu atsisukdamas į platesnę aplinką su daugybe kelių, pasijusdamas turįs teisę pasirinkti vieną ar kitą, kad įgyvendintų savo žmogiškąją misiją. Atsitolindamas nuo šeimos, jaunuolis palaipsniui įeina į tautos gyvenimą. Tai procesas, kai jaunuolis gyvena savo tautos krašte. Amerikoje mūsų jaunimas, atitrukdamas nuo šeimos, turi tendenciją atitrūkti ir nuo tautos. Amerikoje lietuviškasis jaunimas, susidūręs su aplinka, čia pat susiduria su svetimybe, kurios jis nepajėgia išgyventi. Tačiau neišgyvenimas arba nesuvokimas nereiškia paties trūkumo nebuvimo. Priimta ir kartu neišgyventa, kaip blogybė, svetimybė tampa problema, kai jaunimas vėl susiduria su savo bendruomene. Įtampa gimsta todėl, kad bendruomenė negali pakęsti jos jaunime išpaustos svetimybės žymės. Jaunimas, neįsivaikęs savyje jokios kaltės ar nenormalumo, išgyvena tą bendruomenės reakciją kaip siauražiūriškumą bei nepajėgumą eiti su moderniu gyvenimu.

Bet, ką vadiname svetimybe? Svetimybės žymė nėra skolinta kultūra ar prisiėmimas svetimų papročių. Tarpbendruomeninis arba tarptautinis kultūrinių vertybių pasikeitimas yra sveikintinas reiškinys ir jis nuo seno praktikuojamas. Svetimybė turi daug gilesnę šaknį. Su ja žmonija susitiko savo egzistencijos pradžioje. Pasakyje – valgydami uždraustą vaisių tapsite dievais – slypi svetimybės esmė. Jei dievystę galima įgyti tokiu keliu, tai ji nėra kas kita, kaip daiktas. Supratę dievybę daiktiškai, tuo pačiu ją laikome žemesne už žmogiškumą, todėl, prisiimdami ją kaip pakaitalą žmogiškumui, nepakeliame savęs iki dieviš-

kumo, o nuvertiname save iki daiktiškumo. Tačiau daiktiškumas, braudamasis į žmogų, naikina jo egzistenciją. Todėl daiktiškumas yra žmogui svetimybė, ateinanti iš šalies. Svetimybė visada grįžta į žmogų atspindžiu, po to kai jis išgyvena kitą žmogų, tautą ar patį Dievą daiktiškai. Pats save sudaiktinti žmogus niekada neturi intencijos, bet visada gundomas siekti neriboto individualizmo, atmesdamas pradžioje bet kokią kūrybinę paramą ar globą, kaip svetimybę. Save kurti neįmanoma, neturint šalia savęs kuriamosios medžiagos ir energijos šaltinio. Pirmieji tėvai atmetė Dievą, kaip šaltinį, todėl turėjo griebtis obuolio. Obuolio, ne kaip daikto, o kaip asmens, kuris savo kūrybiniu aktu turėjo perkeisti žmogų į Dievą. Istorijos būvyje žmonija svyruoja tarp dviejų polių – Dievo ir daikto. Būna laikotarpis, kada ji sudeda savo viltis į Dievą, bet ilgainiui persimeta į kitą kraštutinumą ir pasitiki daiktu. Ir dar daugiau! Daiktus dažnai iškeliamo iki jų suasmeninimo, o žmones iki jų sudaiktinimo. Šiandien turime tą istorinį laikotarpį, kai visų pirma pasitikime daiktu. Ir tas pasitikėjimas daiktu ypatingai yra ryškus šiame krašte. Amerikoje didelėje pagarboje laikoma valstybė ir jos simboliai. Savo esme valstybė nėra kas kita, o tik socialinė organizacija, tai yra daiktas, nors pojūčiais ir nepatiriamas. Tautos sąvokos Amerika neturi. Žodis "nation" tėra pakaitalas žodžiui "valstybė". Vargu ar iš viso "amerikiečių tauta" egzistuoja. Kitaip tariant, kai Amerikoje kalbama apie tautą, turima galvoje savos rūšies daiktas, o ne bendruomenė istorijoje surišta glaudžiais brolystės ryšiais. Tuo daiktišku tautos supratimu persiėmė ir mūsų jaunimas. Aišku, kad ne kitaip, o daiktiškai, jis suprato ir išgyveno lietuvių tautą. Grįžo tuo būdu prie savo bendruomenės ne kaip brolis ir todėl buvo sutiktas kaip svetimybę nešantis. Kai tauta gyvena ne savame krašte, ši svetimybė jai reiškia mirtį.

KOVA VERTYBIŲ LAUKE

Amerikoje moksliniu metodu norima išrišti visas problemas ir tikima, kad tai, jei

ne dabar, tai ateityje bus įmanoma. Mokslas reiškia vis daugiau teisių moralinių problemų sprendime. Tačiau mokslas teturi reikalą tik su daiktu. Jis negali kalbėti nei apie žmogų, nei apie Dievą, pirma jų nesudaiktinės. Šią nuotaiką šiandien mūsų jaunimas sutinka mokyklose, kurių yra stipriai paveikiamas. Visai eilei vertybių jaunimas ieško pirma mokslinio atsakymo. Mokslas, deja, gali atskleisti tik jų, kaip daiktų, struktūrą ir savybes. Sustoti tik ties mokslo pasiekiamą riba reiškia neišvengiamai pakrypti į materializmą. Tiesą sakant, Amerikoje dominuoja ne tiek teoretinis, kiek praktinis materializmas. Praktinis materializmas turi reikalą ne su tiesa, o su vertybėmis – klasifikuodamas jas taip, kad materialinėms tektų pirma vieta jų gradacijoje. Materialinių vertybių apimtis yra plati. Vienos jų yra būtinybė žmogaus gyvenime, kitos skirtos liuksusui, dar kitos – nuodėmei. Tie, kurie krypta į praktinį materializmą vien žmogiškų silpnybių veda, negali atsispirti priekaištams ir mažų mažiausiai turi išgyventi bent laikiną gėdą. Tie, kurie tariasi turi teoretinį pagrindą, gali visada juo gintis, pereidami net į puolimą. Čia gimsta trečioji materializmo forma "agresyvusis materializmas", kuris jau gerokai reiškiasi amerikiečių jaunimo tarpe, bet neaplenkia ir lietuvių. Šiandien mūsų jaunimo dalis žino įvairias "teorijas", pateisinančias seksualinį palaidumą ir net narkotinių apsinaudijimų praktikavimą.

Šiandien daug kalbama apie kartų atotrūkį arba horizontalinį visuomenės skilimą. Iš tikrųjų skilimas vyksta ne horizontaline, bet vertikaline kryptimi. Jaunimas naujovių neįveda, o tik jomis žavisi. Kūrėjai naujų idėjų (ar jos būtų geros, ar pragaištingos) daugiausia yra keturiasdešimtmečiai ar penkiasdešimtmečiai. Jaunimas jas greičiau paseka, dažnai priimdamas be rimtesnės kritikos, o kartais nežinodamas autoriaus, priima kaip bendrą jaunosios kartos kūrinių. Bet jaunimas visuomet yra priklausomas nuo bendruomenės, su kuria organiškai surištas, tai yra nuo šeimos ir tautos. Šios bendruomenės per savo autoritetus sten-

giasi laikyti jaunimą kontrolėje. Labai dažnai autoritetams nepriimtinos naujos idėjos yra sukurtos jų pačių amžininkų, bet pristatytos jaunosios kartos. Čia skilimas pereina iš vertikalinės į horizontalinę kryptį. Skilimą pagilina noras paneigti bet koki autoritetą. Jis neigiamas, nes negalys nurodyti ypač dorinėms vertybėms pagrindo, kuris būtų neginčytinas. Antras pagrindas autoritetui paneigti yra apkaltinimas jo konservatyviškumu, nesugebančiu eiti su gyvenimu, bet turinčiu intenciją stabdyti jaunimo pažangą. Trečiasis autoriteto paneigimo veiksnys yra demokratinio principo suvisuotinimas. Apskritai, Amerikoje demokratinio principo suvisuotinimo idėja yra populiari. Ir be jaunimo pastangų ji jau įėjusi į mokyklas ir į šeimas. Jaunimui ji ypatinčiai patraukli. Jo supratimu, kas nedemokratiška, tas jau ir nemoralu. Varžyti jaunolio laisvę ir savarankiškumą bet kokioje bendruomenėje, jų supratimu, yra nusikaltimas prieš žmogiškumą. Tie trys kaltinimai autoritetui, ar, bendriau kalbant, vyresniesiems, paėmus atskirus atvejus, gali būti mažiau ar daugiau teisingi. Būtų didelė klaida laikyti vyresnius neklaidingais visais atvejais. Tačiau paneigimas bet kokio autoriteto yra atsisakymas savo pačių savarankiškumo šaltinio.

Jau minėjau, kad, kai mūsų jaunimas susiduria su lietuvių bendruomene, jis ją išgyvena lygiai kaip "Amerikos tautą", tai yra daiktiškai. Bet lietuvių tauta nėra fikcija, o gyvas žmonių junginys, ir todėl santykis su ja, kaip su daiktu, iššaukia konfliktą. Kiekvienas narys savo tautai turi pareigų, kurios reiškiasi mažesnės ar didesnės aukos forma. Kai toji pareiga primenama jaunuoliui, dažnai jis nustebež klausia: "Kodėl?" Jei reikalauji tautai aukos, pasakyk man pirma, kas ji per vertybė, nes nuo jos priklausys mano aukos prasmingumas. Reikia pasakyti, kad mūsų vyresnieji į šį klausimą jaunimui dar nėra tinkamai atsakę. Mes puikiai tautą, kaip vertybę, mokam išgyventi, bet mūsų jaunimui svetimame krašte to neužtenka. Jis reikalauja aiškiai formuluoto atsakymo. Tokių formuluotų

atsakymų mes turime, deja, jie doriniai mūsų neįpareigoja aukotis tautai. Kultūrinės arba tautinės individualybės teorijoms nenurodo tautos, dėl kurios turėtume aukotis, nes kultūra neprašoka daiktinės ar meninės tikrovės, ir todėl doriškai žmogaus neriša. Nesąmonė pagaliau tvirtinti, kad tauta yra kultūros išdava, lyg tas pats dalykas galėtų būti ir priežastis, ir išdava.

Jaunimas šypsniu palydi ir romantišią tautos pristatymą. Jis remiasi dviem principais: meile savam kraštui ir didžiavimusi tuo, kad priklausai šiai tautai. Lietuvoje šis tautos pristatymas jaunimui davė neblogų rezultatų. Lietuvoje jaunimui tauta buvo realybė, nors ir neapčiuopiama. Romantiška tą realybę pagražino — padarė patrauklesnę. Amerikoje jaunimas klausia: "Ar tauta yra realybė?" Romantiškas pristatymas jiems į klausimą neatsako, o dar toliau nuveda nuo realybės į pasakų pasaulį.

Kaip mūsų jaunimas laikosi religijos ir dorinių vertybių atžvilgiu? Apskritai, mūsų jaunuolių religija ir jų doriniai principai yra gana svyruojantys. Tai savaime suprantama, nes jų religinis gyvenimas apsprendžiamas dviejų tyliai kovojančių jėgų: krikščionybės ir sumaterialėjusio pasaulio. Reikia pripažinti, kad katalikiškos mokyklos nepajėgia įkvėpti jaunuoliams dorinės kūrybos ugnies. Tai yra, kad jaunuolis įstengtų savo iniciatyva sau pasakyti: "Aš privalau!" Privalau ne todėl, kad esu įsakomas, o todėl, kad besąlyginiai pasisakau už dorinį gerį. Ar turėtume iš dabartinio jaunimo pakankamai tinkamų pasauliečių apaštalų, Lietuvai atgavus laisvę už kokių penkerių metų? Manau, kad ne daug.

JAUNIMO TIPAI

Mūsų jaunuoliai duoda pakankamai medžiagos suskirstyti juos į charakteringus tipus, ypač liečiant jų santykius su savo tautine bendruomene. Reikia pripažinti, kad tipų susiformavimui turi daug įtakos jų pačių tėvai. Yra atvejų, kai sekama tėvų pėdomis, bet yra ir tokių, kai kyla visiškai priešinga nuotaika. Todėl tenka visų

pirma prisiminti pačių tėvų nuotaikas bei jų tipus. Bet kokia tautos nelaimė, o ypač jos pavergimas, neleidžia jos nariui stovėti stebėtoju, o moraliai įpareigoja jį veikti. Pagal tai, kaip bendruomenės nariai atlieka savo pareigas, galima suskirstyti juos į charakteringas grupes. Šiandien mes girime bent tris pavadinimus, taikomus mūsų jaunimo tėvų kartai: pabėgėlio, tremtinio ir kovotojo. Pavadinimai atsitiktiniai ir prieš tai nebuvo taikomi charakteringoms grupėms atžymėti. Tačiau tokios grupės ar tipai, kuriems tie vardai tinka, buvo ir yra. Kas yra pabėgėlis? Žmogus fiziniai pasitraukęs iš savo krašto ne būtinai dar skirtinas į pabėgėlių grupę. Pabėgėlio esmė glūdi žmogaus dvasiniame nusiteikime. Pabėgėlis yra tas, kuris atsisako aukos, o tuo pačiu ir kovos bendruomenės naudai. Pabėgėliui bendruomenė tik tiek yra vertybė, kiek jam teikia tuo metu konkrečios naudos. Suradęs situaciją, kuri jam daugiau duoda ar žada, jis jaučiasi joje visai patogiai, nekliudomas sąžinės balso. Antras tipas — tremtinys tiki į vertybę (tautą), už kurią jis kovojo, o taip pat ir myli ją, bet yra praradęs pergalės viltį. Tremtinys jaučiasi kovą jau baigęs ir pralaimėjęs. Jis nepasitiki savo jėgomis, ir todėl nemato prasmės toliau angažotis kovai. Mintis, kad kova gali keisti savo vietą ir būdus, kad ji gali tęstis net per kartų kartas, jam yra svetima. Trečiasis tipas — kovotojas tiki vertybe, už kurią jis kovoja. Jo kova yra lydima meilės ar aistros, ir jis turi pergalės viltį. Kovotojas kovos nėra baigęs. Jis ją tęsia.

Peržvelgę šiandieninį jaunimą, rasime skirtingų tipų. Jaunimo tarpe nerasime tremtinio tipo. Kovojo ir pralaimėjęs dėl savo bendruomenės jaunuolio neturime, bet šalia kovotojo turime sukilėlį ir šalia pabėgėlio — "I don't care" tipą. Ar turime jaunuolių, kurie būtų pasiryžę tęsti savo tėvų kovą už tautinę bendruomenę? Taip, jų yra. Tai idealistai jaunuoliai, kuriems turėjo įtakos tėvų pavyzdys. Tai geros valios jaunimas, atviras visoms didžiosioms vertybėms. Jaunimas, kuris moka pasakyti "aš privalau", kuris jaučiasi tautinei bendruomenei

atsakomingas ir kuris nesibijo aukos. Tai negausus elitas, bet jis būtų dar gana efektyvus, jei likusi dalis būtų jo įtakai paruošta. Kitas jaunuolio tipas, panašus savo vardu, bet skirtingas savo nuotaika, yra sukilėlis. Pirmasis kovoja prieš bendruomenės priešus, antrasis sukyla prieš savo bendruomenę. Sukilėlis jaučiasi taip, lyg pasaulio gimimas sutaptų su jo gimimu. Sukilėliui pats laikas yra labai svarbus kriterijus vertybių gradacijai. Sukilėliui pažangumo pagrindinė žymė yra naujumas. Kas nauja, tas arčiau tobulumo. Mintis, kad su naujumu gali eiti ir atžanga, sukilėliui yra svetima. Vyresnioji karta sukilėliui atrodo ne tik atsilikusi, bet ir stabdys jaunosios kartos pažangai. Todėl jie ryžtasi sulaužyti senuosius rėmus, nežiūrint, kam jie būtų skirti. Tai tipai, kurie yra nuolatiniam konflikte su savo tėvais ar apskritai vyresniaisiais. Lietuviško jaunimo sukilėliai pasižymi dar tuo, kad drįsta agresyviai pasisakyti prieš lietuviškumą demonstratyviu lietuviškų vertybių ignoravimu ar net jų išjuokimu. Šios rūšies sukilėlių nėra labai daug. Didesnę dalį sudaro "tyliųjų sukilėlių" grupė, kurie tyliai sako: "Netar-nausiu!" Jų sukilimas reiškiasi pasyviu laikymusi savo tautos atžvilgiu. Jie sąmoningai nesistengia išmokyti lietuvių kalbos, dalyvauti bendruomeninėse šventėse, vengia bet kokių kad ir menkiausių pareigų bendruomenei. Tylusis sukilėlis yra labai artimas pabėgėliui, tik skirtinga aplinka išaukia ir skirtingą reakciją. Tylusis sukilėlis dažniausiai priklauso griežtesnio režimo šeimai. Tėvai reikalauja iš jo, kad atliktų tautinės pareigas, bet nemoka jam pristatyti pačios tautos, kaip vertybės. Pabėgėlio tėvai dažniausiai patys priklauso tam pačiam tipui, kaip ir vaikas. Taigi čia bent šeimoje nėra prieš ką sukilti. Pabėgėlis jaučiasi iš tautos rėmų jau išėjęs ir todėl jame dingsta ta įtampa, kurią turi sukilėlis. Ketvirtasis tipas pasižymi tuo, kad jis ignoruoja visą eilę vertybių, pasilikdamas tik prie dabarties malonumų. Pagrindinis jo atsakymas – "I don't care". Už tai ir duosime šiam tipui "I don't care boy" vardą. Tai

grupei dažniausiai priklauso "pabėgėlių" vaikai, be to, nemažas jų skaičius tenka išsiskyrusioms šeimoms. Pabėgėlis ir sukilėlis ignoruoja ar net paneigia dorines vertybes, jų tarpe ir tautą, tačiau jie gali skirti nemažai dėmesio mokslui, menui ar ekonominiam gyvenimui. Siekdami šių vertybių, jie kartais netiesioginiu keliu grįžta vėl prie savo tautos ir jos reikalų. Kitoje padėtyje yra "I don't care boy" tipas. Paprastai jie nebaigia nė vidurinio mokslo. Patirtis rodo, kad ši grupė lietuvybei yra žuvusi.

PUPOS PASAKOS TEOLOGIJA

KUN. V. BAGDANAVIČIUS, MIC

Kun. V. Bagdavičius, MIC, domisi mūsų pasakų kilme ir nagrinėja, ką jos savyje slepia. Jis jau yra išleidęs šia tema du to-mu knygos "Kultūrinės gelmės pasakose". Šiame straipsnyje jis nagrinėja pupos pasaką, surasdamas labai įdomių minčių iš kultūros bei religijos istorijos. Jis šią pasaką gretina ir su Tolimųjų Rytų legendomis. Šitą jo straipsnį, dedame į jaunimo skyrių, nes jau ne vieną kartą girdėjome jaunimo pageidavimą, kad "Laiškuose Lietuviams" būtų rašoma apie mūsų tautosaką: pasakas, patarles, mįsles. Manome, kad šio straipsnio mintys primins skaitytojams, kaip reikia žiūrėti į mūsų pasakas ir ko jo-se ieškoti.

Redakcija

Pasaka apie pupą turi daugiau religinės prasmės ir proistorinės gelmės, negu mes paprastai jai teikiame. Pasak didžiojo etnologo ir religijų proistoriko tėvo W. Schmidt, nesąmonės tautosakoje yra vertos didesnio dėmesio, negu jų lengvai suprantami bruožai. Jeigu jos iš kartos į kartą per šimtmečius skirtinguose kraštuose buvo kartojamos, tai tas negalėjo atsitikti be didelio pagrindo, nepaisant to, kad jis mums tiesioginiai jau nėra pažįstamas.

Tuo padrašinti, patyrinėkime pupos pasaką ir pabandykime sužinoti, kas slepiasi už jos keistenybių. Pagrindu šiam svarstymui priimkime tiesą, kad žmogus iš esmės visada buvo tas pat. Jo pagrindiniai rūpesčiai, kaip nelaimė ir laimė, santykis su dievybe, žmogaus kilmės mįslė, visada buvo tie patys. Tačiau įvaizdžiai šioms mintims išreikšti buvo labai skirtingi, nes buvo skirtingi ir ekonominės kultūros uždaviniai bei darbai. Taigi, iš esmės pasilikdami prie tų pačių žmoniškų rūpesčių, patyrinėkime, ką gali reikšti šios pasakos įvaizdžiai.

Po lova užmiršta pupa išaugo taip aukštai, kad senelis ir senelė ja užkopia į dangų. Atskiri lietuviški variantai pasakoja skirtingus jų nuotykius danguje. Vienas jų yra tas, kad, žmonai nuskynus obuolį, visi obuoliai nukrito, ir senelė, pešdama savo vyro plaukus, bandė juos priraišioti. Tai mums šiek tiek primena Senojo Testamento pasakojimą apie uždraustą vaisių. Kitas senelių nuotykis danguje buvo šitoks: Dievas uždraudė jiems liesti danguje užmaišytą duoną. Tačiau senelė negalėjo iškęsti, neparagavus, "ar gardi Dievo rūgštelė". Dėl to visa šeila išbėgo iš kubilų žemėn. Kitas epizodas pasakoja, kad Dievas uždraudė seneliams danguje sėsti į po lovą esantį vežimą. Tačiau, kai tik bobutė įsisėdo, ėmė rateliai važinėti po visus namus. Senelis niekaip negalėjo jų pavyti (J. Basanavičius. Lietuviškos pasakos įvairios, 2, 195 psl.).

Yra žinomas kultūros ir religijos istorijoje faktas, kad senais laikais vežimas buvo dieviškosios palaimos simbolis. Indijos dievas Varūna atvyksta vežime. Yra lietuviškų pasakų, kuriose moteris – laumė, sėdinti vežime, nugali velnią ir perkūną (L. p. į., 1, 110 psl.). Dėl tos priežasties ir visas rašytinis budizmo turtas yra sudėtas dviejuose vežimuose: didžiąjame ir mažajame. Vežimą turi ir graikų legenda apie Phaethoną, dievo Helios ir okeanidės Clymenės sūnų, kurie išsiprašė tėvo pasivėžyti danguje jo vežimu, ir būtų visą pasaulį sugriovę, jei Jupiteris, Žemei prašant, nebūtų jo savo žaibu išmetęs iš vežimo. Vėliau ši legenda

buvo siejama su elektros pagaminimu iš gintaro, kuris buvo atvežtas iš Pabaltijo, kaip sako Charles Anthon (Classical Dictionary, 1023 p.), tačiau mes į tai čia nesileisime. Verčiau įsidėmėkime tai, kad jis sako, jog ši graikiška legenda yra pasisavinta iš Germanų legendų. Mūsų pupos senelė, įsisėdusi į nesuvaldomą dievišką vežimą ir važinėjusi tol, kol vežimas sugriuvo, yra kas nors panašu į tas germanų legendas.

Kalbant apie pupos pasaką, reikia pastebėti, kad joje yra svarstoma viena didžiųjų žmonijos problemų – žmogaus santykis su dievybe. Jau iš šio vieno varianto (L. p. į., 2, 195 psl.) galime pastebėti, kad tos problemos svarstymas jame labai turtingai išreikštas. Konfliktas tarp Dievo ir žmogaus čia yra pavaizduotas ne tik uždraustu medžio vaisiumi, bet ir uždrausta duonos tešla, ir uždraustu vežimu. Iš šių epizodų aiškėja, kad konfliktas tarp Dievo ir žmogaus išsivysto ant kultūrinio pagrindo. Duonos maišymas ir vežimas labiau negu vaismedis liudija, kad čia eina kalba apie kultūrinius išradimus.

Legenda baigiasi santykių nutrūkimu tarp dangaus ir žemės. Tačiau taip pat paaiškėja, kad tie kultūriniai išradimai yra dieviškos kilmės, nes juos senelis ir senelė randa danguje. O kai kurių tautų legendose ir tie seneliai yra suvokiami greičiau kaip dangaus, o ne žemės gyventojai. Vienas lietuviškas variantas pasakoja, kad seneliai danguje buvo vaišinami. Dievas jiems sakė: "Tai či, valgykit ir gerkit, ale unt šitų bliūdu ant stala nežiūrėkit ir ant šitos (ratelis, vežimėlis) nesėskit" (Lietuviškos pasakos, 2, 34 psl.). Kaip matome, šalia uždrausto vežimėlio čia pasirodo ir uždraustas viralas. Legenda iš Seredžiaus pasakoja apie energingesnę pupos kelevį, kuris pavogė Dievo pypkutę (L. p., 2, 34 psl.).

Šie epizodai vaizdingai sako, kad kultūrinės vertybės, surastos danguje, pradeda būti nesukontroliuojamos. Matyt, ši mintis kada nors buvo žmonijoje labai plačiai pasisklidusi, nes visai skirtingomis kultūrinėmis formomis yra išreiškiama. Tad atrodo, kad

konfliktas su Dievu kultūros dėlei lietuviškuose variantuose pasirodo įvairiais žmonių kultūros istorijos lygiais. Konfliktas dėl medžio vaisių liudija, gal būt, pirminę maisto rinkimo kultūrą. Konfliktas dėl duonos liudija prasidėjusią javų auginimo kultūrą, o konfliktas dėl viralo liudija prasidėjusią virimo kultūrą. Dievo pypkutės pavogimas greičiausiai yra to paties pobūdžio reiškiny, kurį liudija Prometėjaus legenda. Prometėjus ugnį iš dangaus parnešė taip pat žolės stiebelyje (gr. nartex, lot. ferula). Tai atitinka pypkę lietuviškoje legendoje.

Šiandien senelis ir senelė mums atrodo vargingi prasčiokai, juoko verti neišmanėliai, tačiau ne taip kalba jų darbai. Legendų kūrėjų jie buvo suvokti kaip antžmogiai, kaip žmonės, kurių ryšiai siekė dangų. Šie seneliai yra to paties pobūdžio asmenybės, kurios buvo kitur panaudotos, kuriant dievų parnasus.

Tačiau, tyrinėdami pupos pasaką, susitinkame su sunkesniais klausimais. Kodėl pupa, o ne koks galingas ažuolas yra pasirinkta kelionei į dangų? Kodėl tas augalas yra išaugęs ne lauke, natūralioje aplinkoje, bet troboje, po lova ar po suolu? Kodėl reikia, kad šiam augalui būtų prakirsta lova, lubos, stogas? Kodėl jis praaugo debesis ir t. t.?

Atrodo, kad raktą šiems klausimams išaiškinti duoda tolimųjų rytų tautų mitologija, pradedant Japonija ir baigiant Indokinija. Tų kraštų legendų atstovaujama mintis yra, kad dangus kadaise buvo labai žemai. Indonezijos legendose nusiskundžiama per dideliu dangaus artumu nuo žemės. Sakoma, kad moteris, grūdama piestoje, su grūstuvo kotu atsimušė į dangaus lubas. Žmogus, norėdamas išvengti per didelio dangaus artumo, iškirto kenksmingą medį. Dėl to dangus pakilo aukšty, ir žmonių gyvenimas pasidarė šviesesnis.

W. Schmidt šias legendas aiškina šitaip. Senais laikais, prieš prasidedant žemdirbystei, milžiniški tropiniai miškai dengė didžiųjų upių sritis. Esant tropiniam klimatui, ten visada buvo nuolatinis garavimas, ir tie kraštai buvo ištisai padengti tamsių

debesų klodo. Prasidėjus žemdirbystei, tuos miškus pradėjo kirsti. Jų išnaikinimas pakeitė klimato sąlygas iki tokio laipsnio, kad nuolatinis žemųjų debesų klotas išnyko ir, kaip sakoma legendose, dangus pakilo aukšty. Šioki tokį šios būklės vaizdą mums gali suteikti "Monsune" lietus laikotarpis, apie kurį sužinojome Vietnamo karo proga. Panaši padėtis buvo tame ruože visoje žemėje, nes ir Afrikos tautose yra padavimas, kad senovėje virš žemės kabojo juodas katilas, kuris buvo stumtuvu pastumėtas aukšty (W. Schmidt. Das Mutterrecht. 1955 m., 42-44 psl.).

Šias legendas yra tyrinėjęs japonas F. K. Numazawa savo studijoje "Die Weltanfaenge ir der Japonischen Mythologie" (Paris-Luzern, 1946 m.). Tos legendos kalba apie medį, kuris kliudo daržininkystei. Kai kuriose legendose tas medis yra "liana, kuri, kybodama iš dangaus, kliudo daržovėms" (Schmidt, ten pat).

Nuolatiniai įvairių dangų (suolo, lubų, stogo) perkirtimai lietuviškuose variantuose savyje neturi prasmės. Greičiausiai jie yra tos milžiniškos kirtimo veiklos pėdsakas, kuri viena prasme dangų atitolino, bet kita prasme jį priartino, nes žmonėms pasidarė šviesiau. Tai liudija vienos Laos tautos religinė tradicija.

"Kai Khun Borom organizavo žemę, jis matė, kad iš žemės išdygo liana, kuri augo taip greitai, kad netrukus visa žemė buvo padengta jos šešėlio. Žmonės liovėsi regėję dangų ir buvo netekę šviesos ir šilimos. Karalius įsakė nukirsti šią pamėklišką lianą, bet niekas neišdrįso rizikuoti. Pagaliau sena pora, dangaus vaikai, vadovaudami kirtėjų kariuomenei, nužengė į žemę... ir pareiškė pasiruošę imtis šio pavojingo uždavinio. Tačiau jie reikalavo, kad po jų mirties jiems būtų teikiamos aukos ir kad į juos būtų meldžiamasi, pradedant valgį ir kitus veiksmus. Visi įsipareigojo. Tad jie puolė lianą kirvių smūgiais. Po trijų mėnesių ir trijų dienų ji buvo sunaikinta. Saulė iš naujo sušvito pasaulyje. Įsipareigojimas buvo laikomas. Nuo to laiko yra paprotys, pradedant darbą ar prie stalo, sakyti:

'Ateik, Yo; valgyk, Yo' (Tokie yra šios poros vardai). Išlaisvinti iš mirtino šešėlio, žmonės pradėjo dirbti žemę, kuri buvo pavadinta Muon Then, nes buvo sukurta Then (dangaus)" (Deux tribus de la Region de Phongsaley — Laos septentrional. Henri Roux. Bulletin de L'École Francaise d'extreme orient. Hanoi, 1924. 161 psl.).

Ši šiaurinių Laos tautų legenda, nors yra skirtinga nuo mūsų pasakos, vis dėlto turi visą eilę tų pačių elementų. Čia yra ir du seneliai, turį ryšį su dangumi, ir įvairūs kirtimai, ir žemdirbystė. Pagaliau milžiniška liana, gaivališkai auganti, turi ryšį su mūsų gajaja pupa. Reikia pastebėti vieną reikšmingą skirtumą — seneliai Laose ateina iš dangaus, o mūsų žmonės užkopia į dangų.

Kitoje Laos tautoje vadinamoje "Mažųjų kalnų žmonėmis", yra padavimas, kad lianos nukirtimas reiškė nutrūkimą santykių tarp dangaus ir žemės.

Kai du atsiskyrėliai, atėję iš Himalajų kalnų, įsteigė miestą, jis buvo visada tamsoje, nes jį dengė lianos šešėlis, o jos šaknys skendo ežere. Ši liana jungė dangų ir žemę. Labai didelio medžio, vardu Ton Hai, šakos ir lapai dar labiau didino tamsą. Šis medis, būdamas į siaurę nuo ežero, buvo apsuptas lianų, kurios nešė savotiškos formos vaisius. (Tie vaisiai yra kažkoks junginys tarp arbūzo ir riešuto, nes iš jų lukšto gaminami buteliai. V. Bgd.).

Khun Bolom pasiuntė savo tarną ir savo tarnaitę į dangų, kad perspėtų Then (t. y. dangaus) valdovus, jog jis esąs labai prislėgtas, nes nematęs saulės. Dangaus valdovai pasiuntė dangaus gyventojus, kad nukirstų lianą ir Ton Hai medį, o taip pat kad perskirstų du tos savotiškos formos vaisius. Medis buvo nukirstas, o liana nuplauta. Nuo to laiko nutrūko santykiai tarp dangaus ir žemės.

Pirmąjį vaisių perpiovė įkaitintais smailiais įrankiais. Pirmieji iš jo išėjusieji žmonės buvo kiek pajuodę nuo suanglėjusios sienos. Toliau darbas buvo tęsiamas su dailidės kalnu. Išėjo kiti žmonės. Jie buvo šviesesni spalvos. Drauge su jais išėjo įrankiai, drabužiai ir vaisiniai medžiai. Antra-

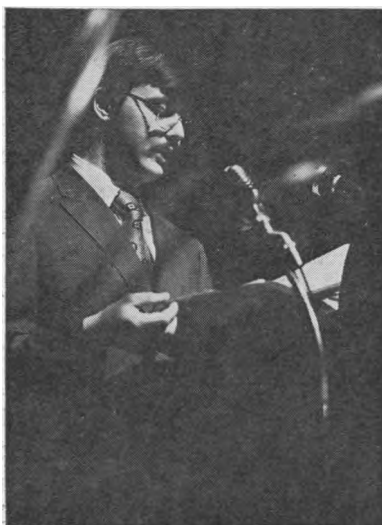
sis vaisius buvo perskrostas kirviu. Iš jo išėjo laosiečiai (Finat. Literature Laotienne. Bulletin de L'École Francaise d'extreme orient, 1917. 447 psl.).

Šioje legendoje turime kitus atitikmenis mūsų pupos pasakai. Čia žmonių pora eina į dangų ir, nukirtus medį, nutrūksta santykiai tarp žemės ir dangaus. Laos tautoje yra padavimas, kad šis, dangų ir žemę jungiantis medis, buvo daržovė (plg. W. Schmidt, ten pat 44 psl. ir Numazawa, 312 psl.).

Atitikmenų pupos pasakoje su "Mažųjų kalnų žmonių" legenda turime Ožkabalių variante. Ten apie žmogų, norėjusį leistis iš dangaus žemyn ir neradusį pupos, šitaip pasakojama: "Rado jis ten, danguje, krūvą riešutų kevalų, tai jis iš tų kevalų nusivijo virvę, prisirišo prie dangaus ir leidosi. Nusileido ant debesų, ir pasibaigė virvės galas. Tai ką jis darys? Nuo debesų teko nušokti. Kai šoko, pataikė į tokią kiaurą pievą, jis ten nuklimpo iki kaklui" (L. p. i., 4, 35 psl.).

Visiškai nesuprantamas virvės vijimas iš riešuto kevalų gali būti išaiškinamas tik Laos legendos įtaka. Šioje legendoje, kaip matėme, pasakojama apie žmonių kilmę iš vaisiaus, panašaus į riešutą. Tik iš šitos legendos galėjo atsirasti ir neįmanoma virvė iš riešuto kevalų.

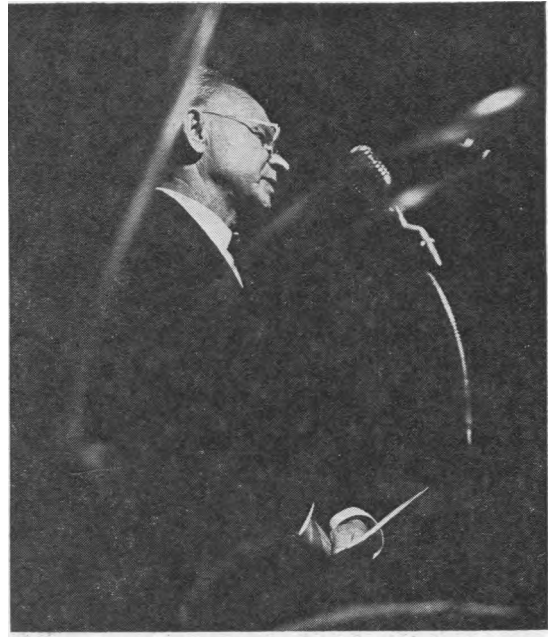
Kita Laos tautos legenda pasakoja, kad tas paslaptingas vaisius, iš kurio kilo žmonės, buvo arbūzas. "Vienoje žemumoje augo arbūzas su dviem vaisiais. Jis buvo pasikabinęs ant fygos medžio, augančio papuvy. Šie abu augalai buvo milžiniško aukštumo ir temdė dienos šviesą. Khun Borom pasiuntė Phu Thao Yo ir jo žmoną pas Praya Then klausti patarimo. Jie užkopė į dangų fygos stuobriu (o ne tiltu). Then įsakė senajai porai nukirsti lianą, bet tik po to, kai du Then, kurie su jais kartu nulips žemėn, bus perskrodę arbūzus. Then juose padarė skylės, pro kurias išėjo žmonės, moterys, gyvuliai, augalai ir t. t. Paskui Thao Yo ir Ya Ngam nukirto fygą. Tokiu būdu buvo nutrauktas ryšys tarp dangaus ir žemės ir nuo to buvo tik geriau" (Alfred

"Laišku Lietuviams" dainos ir poezijos vakare savo poeziją skaičiusieji jaunieji poetai: Vilija Bilaišytė (ji skaitė savo sesers Živilės eilėraščius), Jurgis Bradūnas, Eglė Juodvalkytė, Austė Pečiūraitė ir Viktoras Dirda.

Koncertinę vakaro programą atlikusi solistė Gina Čapkauskienė su akomponiatorium Aleksandru Kučiūnu.

Visos nuotraukos Virgilijaus Kauliaus, S.J.

Premijų mėcenatai: Stefanija Rudokienė ir Vincas Kuliešius. Programos vadovė Danutė Bindokienė. Solistė Gina Čapkauskienė.

Kuehn. Berichte ueber den Weltanfang bei den Indochinesen und ihrer Nachbar Voelkern. Leipzig, 1935. 78 psl.).

Kaip matome, šioje legendoje nelogiškumą taip pat labai apstu. Visų pirma čia pasirodo dvejopi žmonės: tie, kurie kopė į dangų, ir tie, kurie išriedėjo iš arbūzo. Tačiau liana, arbūzas ir fygos medis vaidina tą patį vaidmenį. Ir šio augalo nukirtimas reiškia naujo žmogaus pradžia, kuris jau neturėjo ryšio su dangumi ir dėl to nesiskundė.

Apie tai, kad yra dvejopų žmonių — vieni gyvenantieji danguje, kiti žemėje — įsakmiai kalba Indijos tauta Khasi. "Ant Loom Ding Jeh kalvos buvo sukurti pirmieji žmonės: devynios poros danguje ir septynios žemėje. Jie pasiliko nuolatiniuose tarpusavyje santykiuose. Tačiau kai atsilankymas danguje manyta ilgiau užtęsti. Dievas liepė medį nukirsti, ir nuo to dangus pakilo aukštytyn" (A. Kuehn, 79 psl.).

Suprantama, kad šiame pasakojime žmonės į dangų bus užkopę medžiu. Ta pati Khasi tauta turi padavimą, kad, kai dangus ir žemė buvo jauni, juos jungė bambos virkščia. Kai tauta tą virkščią nupiovė, dangus pakilo aukštytyn (A. Kuehn 79 psl. ir Schmidt 43 psl.).

Dabar grįžkime prie lietuviškos pupos pasakos ir pastebėkime, kad ši pasaka turi pakankamai atitikmenų, jungiančių ją su Tolimųjų Rytų paslaptinguoju augalu, jungiančiu žemę su dangumi. To augalo rūšis jau ir ten įvairuoja nuo lianos iki savotiško riešuto, arbūzo ar kitokios daržovės.

Tiek Tolimųjų Rytų legendos, tiek lietuviškieji pupos pasakos variantai turi bendrą pagrindinę temą — nutrūkimą santykių tarp dangaus ir žemės. Ši tema labai tiesioginiu būdu yra išreikšta Tolimųjų Rytų legendose. Lietuviškosios pupos pasakos variantuose ji yra savaip iškalbinga. Ji čia yra išreikšta ne tiek pačios pupos nutrūkimu, kiek visa eile kultūriškai dorinių įvykių danguje, kurie sukūrė konfliktą tarp Dievo ir žmogaus. Atkreipkime dėmesį į epizodą apie uždraustus medžio vaisius, uždraustą duonos rūgštį, uždraustą viralą ar uždraustą vežimą ir pavogtą Dievo pyptukę. Visi

ŽIVILĖ BILAIŠYTĖ

LIKIMAS

išėjo trys sesės
ir išsinešė savo kraitį kartu
išsinešė džiaugsmą prijuostėse
ir sustoję kryžkelėje pasidalino jį
į tris lygias dalis suskaldė
savo beržini džiaugsmą.

išėjo trys sesės nešinos kraičio skryniomis
išėjo ilgu ir vingiuotu vieškeliu
išėjo ir persiskyrė
nuėjo viena į rytus
antra į šiaurę trečia į šiltuosius vakarus
kaip vanduo sriūva nuo kalno viršūnės
taip išėjo, iškeliaivo.

išėjo trys sesės laimės ieškoti
išėjo mėlynakės žemės dovanu dainuoti
vyriausia saulės
antroji vėjo
o trečioji šilto lietaus
ir tiesė rankas saulėn
ir gaudė miško vėją
ir gėrė vasarinį lietu.

išėjo trys sesės ir persiskyrė
kaip buvo lemta jų gimimo rytą.
paliko kryžkelėje tik balti beržai.

šie epizodai, atskirai paimti, liudija reikšmingus žmonijos kultūros etapus. Jie kada nors sudarė atskirus pasakojimus išreikšti konfliktui tarp Dievo ir žmogaus. Jų atsiradimas lietuviškoje pupos pasakoje liudija bent du reikšmingus dalykus: viena, kad tie žmonės, kurie šiuos epizodus pasakon įjungė, teisingai suprato pupos pasaką, t. y., kad čia eina kalba apie Dievo ir žmogaus santykių nutrūkimą. Ir antra, tie žmonės, kurie įjungė epizodus apie konfliktus danguje dėl vaisiaus, duonos, viralų, vežimo ar ugnies, daugiau ar mažiau žinojo, kad iš tikro tokie konfliktai žmonijos istorijoje yra įvykę. Juos, be abejo, padarė ne viena karta. Šiandien jie, surinkti pupos pasakoje, yra tarsi žmonijos kultūros ir drauge žmonijos religijos metraštis.

ABORTAI ČIA IR ANAPUS

AL. GIMANTAS

Nepaprastai suintensvėjęsi akcija už laisvą abortų leidimą randa vis daugiau pritarėjų atskirų valstybių įstatymus leidžiančių ir priimančių institucijų tarpe. Kiekvienu atveju, oficialiai ar ne, negimusių žudymas pasiekė pasibaisėtinas proporcijas. Šis nežmoniškas elgesys, jei tikėsime spaudos informatoriais, yra būdingas ne vien šiam kontinentui.

Veltui plėšosi religines bei moralines vertybes puoselėjančios bendruomenės. Jų protesto balsas, nors ir girdimas, bet tiek maža dėmesio atkreipias... Tuo tarpu abortų vykdymas vis plačiau legalizuojamas, lengvinamas, kartais moters "išlaisvinimo" vardu ir visais kitais, net juokingai skambančiais, motyvais.

Sovietinamoje Lietuvoje šis reikalas gal per daug nedramatizuojamas, bet abortai ir ten tapo kasdieniniu reiškiniu. Jeigu ten esamą padėtį spręsimė iš privačių laiškų, tai matysime, kad negimusių kūdikių pasmerkimas mirčiai yra gausus ir kelias pagristą susirūpinimą.

Tiesioginiai antiabortiniai pasisakymai ar veiksmai, regis, nebūtų populiarūs, nes prieštarautų praktikai ir esamiems įstatymams, bet kartkartėmis pasigirsta blaivių balsų, visai nedviprasmiškai pasigėrinčių atvejais, kai kuri nors būsima motina, pa-

siryzusi abortui, pakeičia nuomonę ir apsisprendžia gimdyti. Štai praėjusių metų "Švyturio" 22 nr. spausdinami "Ginekologo užrašai" (autorius gyd. L. Maleckas), kurių vienas skyrius kaip tik aptaria mūsų minėtą atvejį.

"Pacientės vyras, uošvijoje taisydamas stogą, nukrito, labai sunkiai susižeidė ir gulė ligoninėje beviltiškoje būklėje. Ji nėščia. Nėštumą nori nutraukti. Psichogeninė trauma dėl vyro būklės galėjo sukelti nesunkios operacijos padidintą reakciją. Pasiukviečiau narkotizatorių, kad nėštumą nutrauktume, išjungę pacientės sąmonę, o tuo pačiu — neigiamas emocijas. Eidamas į operacinę su anesteziologu L. Davidsonu, kuris pradėjo žengti pirmuosius gydytojo žingsnius, pajuokavau:

— Niekada neik uošvei į pagalbą. Tu jai stogą lopysi, o ji tau dukrą atkalbinės, kad busimojo anūkėlio globoti nereikėtų...

Pasirodo, mano jaunasis kolega žinojo apie šitą atvejį. Jo budėjimo metu buvo atvežtas ligonis, kuris sunkiai susižeidė, nukritęs nuo stogo. Papasakojo, kad pats su gydytojų reanimatorių brigada vos ne ištaisą naktį gelbėjo nukentėjusįjį, jau beveik visai nekvėpuojantį. Atgaivinti pavyko, bet ar gyvens — sunku pasakyti. Kai mes užėjome į mažą operacinę, ligonė atpažino

mano jaunąjį kolegą, kuris kovojo dėl jos vyro gyvybės. Paklausiau ligonės ne profesionaliai, o tiesiog žmogiškai: jei vyras liks luošas visam gyvenimui, ar ji atsisakysianti jo? Vienas vaikas yra. Ar bus antras – nežinia. Moteris kiek sumišo, bet, žvilgterėjusi į anesteziologą, ilgai nedvejodama, atsisakė aborto ir pareiškė gimdysianti...

Anesteziologas ne iš karto suprato, bet aš buvau tikras, kad moteris, pamačiusi žmogų, taip ryžtingai kovojusį su mirtimi dėl jos vyro, nebegalėjo pasmerkti pražūčiai to, kuris jau turėjo gyvybės pradžia jos iščiose".

SKIRTINGŲ KARTŲ POKALBIS

A-LĖ G.

West Hartforde įvyko neseniai įsisteigusio "Bridge Club" susirinkimas. Dalyvavo jaunimas (aukštesniųjų mokyklų mokiniai), auklėtojai ir radijo pranešėjas. Klubo tikslas yra suartinti jaunimo ir vyresniųjų kartas. Klausimų ir atsakymų forma buvo nagrinėjami įvairūs įdomūs ir aktualūs klausimai. Atsakymai nebuvo iš anksto paruošti, o čia pat suformuluoti. Tai sudarė artimesnę ir įdomesnę nuotaiką. Čia paminėsiu kai kuriuos klausimus ir atsakymus. Tai pasiskaityti, manau, bus įdomu ir jaunimui, ir vyresniesiems.

Klausimas. Kas labiausiai skiria šias dvi kartas?

Atsakymas. Socialinė padėtis, jos nusistovėjusios senos taisyklės ir tradicijos.

Kl. Kas darytina šių kartų suartinimui?

Ats. Rasti bendrą kalbą ir abipusį supratimą.

Kl. Kodėl atrodo, kad nėra to supratimo ir bendros kalbos?

Ats. Vyresnieji nori be sąlygų primesti savo reikalavimus, nenori suprasti šių dienų jaunimo ir leisti jį bet kokiais kalbais (They just block the dialogue and that's all). Pvz. motina, pamačiusi ateinant ilgaplaukį sūnų, tik barasi ir šaukia: lauk, lauk, lauk! Kai duklė prisipažįsta, kad patraukusi abe-

jotinos rūšies dūmo, motina puola į isteriją iki apalpimo.

Kl. Ar visi jaunuoliai vartoja narkotikus?

Ats. Manoma, kad tik labai maža dalis jų nėra bandžiusi.

Kl. Kodėl jaunimas tuos narkotikus vartoja?

Ats. Tai šių laikų mada. Tai tik dabartinė mada. Vienas sako, kad jo motina vartojanti įvairius raminančius vaistus (tranquillizers), tėvas su savo draugais geria alkoholį, o jaunimas turi kitų priemonių pakelti ir palaikyti nuotaiką.

Kl. Ar manote, kad jaunuolis, pabandęs silpnesnius narkotikus, paskui ieško stipresnių?

Ats. Ne būtinai, tai priklauso nuo asmens.

Kl. Ko jaunimas laukia iš tėvų?

Ats. Daugiau laisvės ir supratimo. Nepriemti savo nusistovėjusios galvosenos, įpročių ir taisyklių.

Kl. Ar jaunimas pripažįsta vyresniųjų autoritetą?

Ats. Taip. Jisai supranta, kad vyresnieji turi daugiau patyrimo, tad jų patarimai gali būti naudingi.

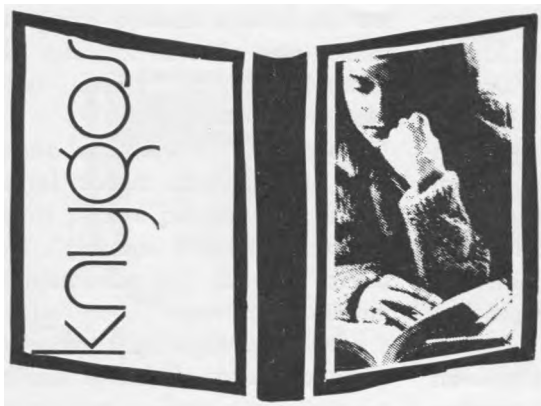
Kl. Ko jaunimas laukia iš mokyklos?

Ats. Daugiau laisvės, pasirenkant mokslo dalykus, naujų mokymo formų, mažesnių klasių (skaičiaus atžvilgiu), o taip pat ir naujų programų. Aukštesniosios mokyklos dabar per daug ruošia mokinius kolegijoms, bet kadangi ne visi paskui į kolegijas eina, tai reikėtų kad mokyklos daugiau ruoštų mokinius gyvenimui.

Kl. Ko jaunimas laukia iš visuomenės?

Ats. Kad visi žiūrėtų į jauną žmogų, kaip į naują asmenybę (just other person). Reikėtų suprasti, kad dabartinis jaunimas bręsta naujose, skirtingose sąlygose, taikosi prie savo draugų ir naujų laiko reikalavimų. Be to, jaunimas labai laukia, kad būtų sudarytos sąlygos, kur ir kaip praleisti laisvalaikį. Dažnai tiesiog nesą kur dėtis. Tai priartina daugelį prie visokių pavojingų išsigalvojimų ir veiksmų.

Pasikalbėjime buvo jaučiamas abipusis aktyvumas, nuoširdumas, noras rim-

MŪSŲ NAUJOJI EGZOTIKA

(Vyt. Volerto "Pragaro vyresnįjį" perskaičius)

NIJOLĖ JANKUTĖ

Kadaisė Egiptas ir Havajai buvo tie egzotiški kraštai, kuriuos lankė knygosė aprašyti archeologai ir šlageriuosė apdainuoti jūreiviai. Tačiau ironiškam likimui kreivai šyptelėjus, tuo sunkiai pasiekiamu, baugiai egzotišku kraštu mums tapo... Lietuva. Lietuva dabar, jos žmogus ir jo kasdienybė, žodžiu, visa tai, kas laiškuosė nepraslysta pro cenzoriaus akį, visa tai, ką išdrįsta ir ko nedrįsta pasakyti besisvečiuojančių lūpos, mus jaudina ir domina. Gal būt, todėl ir romanai apie šių dienų Lietuvą darosi labai madingi: štai jau turime du (J. Gliaudos "Liepsnos ir apmaudo ašočiai" ir V. Volerto "Pragaro Vyresnysis"), vos ne pamėčiui, laimėjusius "Draugo" konkursą.

Kolūkiai... į žalius laukus techniką atboginą burzgiančius traktoriai... "beklasėje" visuomenėje į žemiausią klasę "surūšiuotas" kunigas - parijas... nauja karta.

tai klausimus nagrinėti. Čia laisvai pakartojau, ką esu nugirdusi. Vaizdingumui pridėjau vieną kitą anglišką išsireiškimą. Susilaikau nuo bet kokių komentarų. Parašiau tik dėl to, kad gal ir kitiems bus įdomu išgirsti, ką galvoja jaunimas. Gal tai iššauks ir vieną kitą skaitytojų pasisakymą.

tvirtai įrėminta komunizmo sistemoje, tačiau vis bandanti tuos rėmus subraškinti ir žvilgterėti, kas už jų... tai vis išėivijos romanui neįprastos temos, kurios patraukia skaitytojus, keldamos nepabaigiamus svarstymus, diskusijas ir išvedžiojimus.

Tačiau ar įdomi tema pagimdo literatūriniai stiprią knygą? Ar ta naujovė nenustumia romano žmogaus iš scenos už kulisų? Knyga, verta skaityti antrą kartą, turi joje gyvenantį žmogų. Nors, anot Oscar Wilde, to žmogaus niekada nebuvo, jis yra visiškai tikras, nes skaitytojas pažįsta jį intymiau už bet kurį kitą, viską kartu išgyvendamas ir pergyvendamas.

Skaitant naująjį romaną "Pragaro vyresnysis", atrodo, kad čia tą gyvą literatūrinės tikrovės žmogų užgožė ypatingoji tematika. Mums taip nekasdieniška kolūkio kasdienybė traktorium pervažiuoja veikėjus, neleidama jiems giliau atsiskleisti. Gi batų - butų kombinacijos ir patetiškas kolūkio administravimas "pagal planą", nors labai patenkina skaitytojo smalsumą, bet romano žmonės palieka antraeiliais.

Gal būt, geriausiai "Pragaro vyresniojo" autoriui pavyko atvaizduoti senį Baleiką. Jis, lyg šunelis, visą gyvenimą ištikimai

tarnavęs savo ponui - komunizmui be klausimo, be abejonės, nuolankus ir ištikimas, senatvėje atlyginamas pajuoka, užmiršimu, atstūmimu. Ir pradeda Baleika galvoti. Per daug ir per vėlai... Nuo visų, jam pagal teisybę priklausančių, pareigų nustumtas, su apkartusia širdimi mąsto senis, jog "visą gyvenimą kovojęs, paknopstom bėgiojęs, kad kiekvienam mokslas būtų arti, dabar mokytų pienburių užnovyjamas".

Baleika — išnaudotas, išmestas ir išduotas žmogus. Išduotas idėjos, kuriai pašventė visą gyvenimą. Trokšdamas nors mažiausio pripažinimo, "vykdė visas instrukcijas, visus Įsakymus", nors "baisu pagalvoti, kas dėjos! Aukštyn viduriai atkopia, tuos laikus prisiminus!"

Nežiūrint šuniško charakterio ir nemažo krūvio judošiškų darbų baisiaisiais pokario metais, Baleika jaudina skaitytoją, kaip tas nusenęs Brisius, kurio dantų nebenori prisiminti, matydamas jo išjuoktą bejėgiškumą. Baleikos išprotėjimo scena gyva, grauđi ir supurtanti, nes jautiesi stebįs apsinuoginusią žmogaus sielą.

Vyriausias romano veikėjas Rukšys, baimės surakintas kunigas - slapukas, ne visai tos rolės vertas. Ne todėl, kad autorius vaizduoja jį vergiškai bijantį savo tikėjimą viešai išpažinti (tokiose sąlygose ne visi gali ištesėti dvasios tvirtumę), bet kad neįpylė jam užtektinai gyvo žmogaus kraujo. Vidiniai Rukšio išgyvenimai blausūs ir drungnoki, o santykiuose su žmonėmis jo naivumas neįtikėtinas (pvz. Baleikaitės tragedija). Kai pagaliau Rukšys išdrįsta atlikti artimo meilės darbą, tuo išduodamas save negailestingai aplinkai, jauti vietoje laukto vilties dvelktelėjimo ar beprasmybės skaudulio, kažkokį kasdienišką pilkumą.

Knygos pabaigoje skaitytoją nuvilia per daug ryškus deus ex machina — dvi autoriui reikalingos mirtys, kurios logiškai neišplaukia iš romano įvykių raidos.

Šių dienų lietuviško kaimo bei miesto gyvenimą autorius vaizduoja gana įtikinančiai. Dienų srautas romane bėga be patoso, be teisybės ieškojimo, be primastos autoriaus nuomonės. Bėga tos dienos, išmargin-

tos nuolatiniu mažojo žmogelio "kombinavimu" nuo sėtuvės kviečių iki čekoslovakiskų batų, nuo "vienos lentos" buto iki Moskovičiaus.

"Pastovėsi eilėje, bus duonos. Susigraibysi pinigų, gausi mėsos. Jei kantrybės prilaikais, jei tinkamą žmogų pažįsti, rasi pačią moderniausią suknelę", sako viena romano veikėja, lyg susumuodama Lietuvos kasdienybę.

Gal nepatogu būti tokia reiklia, tačiau romano vardas užkliūva. Norėtusi, kad knyga vadintųsi mažiau pretenzingu, bet tikslesniu vardu. Pragarų vyresnysis skaitytoji sukelia velniško išdidumo ir įkūnyto blogio asociacijas. Tačiau visa tai neatskleidžia nei Rukšio asmenyje, nei jam primamų blogų darbų siaurutėje skalėje. Vaiduokliškas viršelio velnias su ragiukais ir šikšnosparnio sparnais knygai taip pat nepasitarnauja, sudarydamas nepageidauotiną "Gothic tales" romaniuko įspūdį.

TEBEATGAILAUJA NUSIDĖJĖLĖ ANAPILIO PAPĖDĖJE

D. BINDOKIENĖ

Paminėjus to ar kito žinomo mūsų rašytojo pavardę, dažnai pasąmonėje iškyla vienas kuris jo kūrinys, palikęs stipriausią ar teigiamiausią įspūdį. Kartu prisimename ir malonios valandėlės, su tuo kūriniu praleistos, taip, kad visi kiti to autoriaus raštai nejučiomis lyginami su anuo pamėgtuoju.

Karolės Pažėraitės pavardė man visuomet atkuria "Nusidėjęlę", su kuria susipažinau dar vos skaityti išmokusi. Knyga paliko tokį mielą įspūdį, kad jis neišblėso net iki dabar. Su džiaugsmu tenka pastebėti, jog ir šiandien "Nusidėjęlė" mielai skaitoma paauglių lietuvių ir joms patinka. Prisimenu, kaip gaila buvo užversti knygą ir palikti jos heroję Jonę pakeliui į laisvą Lietuvą. Labai knietėjo sužinoti, kaip jai ten įsikurti sekėsi.

Ir štai vėl po daugelio metų tenka susitikti tą pačią Jonę naujame K. Pažėraitės

Skyrių tvarko DANUTĖ BINDOKIENĖ

TOKS BUVO PUPŲ DĖDĖ ...

Tur būt, neatsirastų nė vieno suaugusio lietuvio, tiek Lietuvoje, tiek svetur, ypač Amerikoje gimusio, kuris nebūtų girdėjęs apie Pupų Dėdę ir kurio lūpose tas linksmas slapyvardis neiššauktų nostalgiško šypsno. Daugelio vaizduotėje Pupų Dėdė buvo šelmiškas, dažnai kandus, bet visuo-

met taikliai sąmojingas senukas su armonika, kurio balsas skambėdavo radijo bangomis arba iš plokštelės.

Tikroji Pupų Dėdės pavardė buvo Petras Biržys, kilimo nuo Anykščių. Jau vaikystėje jis pradėjo domėtis muzika, o broliui nusipirkus armoniką, slapta mokėsi ja groti, nes tas nenorėjo brangaus daikto vaikiščiui

romane "Anapilio papėdėje". Jonė jau gerokai užtelėjusi metais, bet vis dar tokia perdėtai kukli ir nedrąsi, dėl kiekvieno menkniekio raustanti. Joje labai ryškiai pastebimas kažkoks menkavertiškumo jausmas, gal išsivystęs dėl to, kad motina ir kiti artimieji ją dažnai vadindavo "nedakėpėle", o gal ir dėl tos "garsiosios nuodėmės" – avietės suvalgymo prieš Komuniją.

"Anapilio papėdėje" Jonė Vingėlaitė parodoma kaip beveik ligūstai jautri, užsisvajojusi, pretenduojanti į eilių rašymą gimnazistė Marijampolėje. Aplinkui jos kuklų pasaulį rikiuojami Lietuvos atsikūrimo vaizdai – viltingi ir kartu skaudūs, pareikalavę daug aukų bei pasišventimo. Knygos puslapiuose sumirga eilės pavardžių, visiems pažįstamų iš įvairių nepriklausomos Lietuvos gyvenimo istorijos puslapių. Gaila tik, kad tos pavardės tuoj pranyksta, ir žmonės, kuriems jos priklauso, neįgauna kūno, lieka tik praeinančiais šėšeliais.

Visi pagrindiniai ir atsitiktiniai knygos veikėjai persunkti nepaprastu idealizmu, tėvynės meile, religingumu ir pasiaukojimu. Gal būt, čia kaltas visas modernus, skubotas ir dažnai ciniškas Amerikos didmiesčio gyvenimas, bet baisiai sunku tikėti netiesioginiu autorės teigimu, kad ano meto Lietuvos jaunimas, veikėjai ar šviešuoliai buvo tokie dideli idealistai, be mažiausių žmogiškų ypatybių, ydų, jausmų ir troškimų.

Karolė Pažėraitė yra didelė žodžio meistrė, kai jai tenka atkurti Dzūkijos kaimo idiliją, nepalyginamą to krašto gamtos grožį. Vaizdingasis, romantiškasis dzūkų kraštas iš po jos plunksnos išplaukia toks gyvas, beveik ranka paliečiamas, akimis regimas.

Romanas "Anapilio papėdėje" taip pat labai patrauklus vyresnio amžiaus žmonėms, kurie aprašomuoju metu Marijampolėje gyveno, mokėsi ar šiaip tas vietas pažįsta.

duoti. Kartu su meile muzikai Biržys turėjo kandų liežuvį, už kurio nevaldymą buvo pašalintas iš Voronežo gimnazijos, o paskui draugų pakreiptas laisvamaniškon veiklon.

Kauno radiofone pradėjo dirbti nuo 1920 m., tuometinio jo vedėjo Liudo Giros pakviestas. Radijo bangomis pasiekdavo visų Lietuvos užkampių klausytojus ir buvo jų mylimas, laukiamas, o jo pasakos bei dainuškos pamėgdžiojamos. Radiofone gimė ir Pupų Dėdės vardas, kuris taip prigijo, kad daugelis visai nežinojo jo tikrosios pavardės.

Pupų Dėdė mėgo įvairias aktualijas, taipgi mėgo "papešioti" neliečiamąsias temas — valdžią, kunigus, policiją... Už tai jam dažnai tekdavo pasėdėti kalėjime, kas, žinoma, padarė jį dar didesniu didvyriu bolševikų akyse.

Pupų Dėdė lankėsi Amerikoje 1929 m. su gastrolėmis, kur susipažino su Antanu Vanagaičiu, ir iš to gimė "Broliai dzim-dzidrim-dzi". Šis bendradarbiavimas atnešė tokių puikių rezultatų, kad ir šiandien ne vienas linksmai užsikvatoja, plokštelėse "Dzimdzių" besiklausydamas.

Pupų Dėdė yra įgrojęs ir įdainavęs 31 plokštelę (solo ir su kitais).

Pupų Dėdė — Petras Biržys savo žemišką, įdomią ir nusagstyta pralinksmintais veidais, kelionę užbaigė 1970 m. Lietuvoje. Pluoštą jo atsiminimų "Ir užgrojau polką" pateikia "Švyturys" Nr. 24, 1970 m.

SUKAKTUVININKAS DIEVDIRBYS

Žemaitijos dievdirbys Aleksas Mockus šiemet sulaukė 82-jų metų. Jo darbo koplytėlės ir kryžiai - smūtkeliai seniau puošė Žemaitijos pakeles, dabar tie drožiniai randami daugiausia pas privačius rinkėjus arba muziejuose, taip teigia Literatūra ir Menas Nr. 10. Niekam nereikia nė aiškinti, kodėl dabar senukas dievdirbys užsiima kitokio žanro, ne religiniais drožiniais. Jis yra sukūręs Maironio, Donelaičio, Vaižganto, kai kurių senovės lietuvių dievų bareljefus. Net ir tokio gilaus amžiaus sulaukęs, Mockus tebevaldo peiliuką, tebedrožinėja ir ku-

ria, tik nusiskundžia, kad Liaudies meno rūmai neskuba sumokėti už nupirktus darbus, o sveikata kaskart labiau šlubuoja, pragyvenimo kitokiu būdu negali užsidirbti.

PIRMAUJA LIETUVIŠKOSIOS LEIDYKLOS

Tradicinis Pabaltijo valstybių geriausių knygų ir plakatų (išleistų 1970-tais metais) konkursas įvyko Dailės parodų rūmuose Vilniuje šių metų pradžioje. Dalyvavo Lietuvos, Latvijos ir Estijos leidyklos su daugybe eksponatų. Geriausi jų buvo atžymėti diplomais. Daugiausia diplomų — devyni — paskirti Lietuvos leidyklų leidiniams.

"Lit. ir menas" Nr. 10

MOTERS DIENA

Kai laisvajame pasaulyje per paskutiniuosius dvejus metus moterys pradėjo vis labiau bruzdėti, reikalaudamos sau lygių su vyrais teisių, Rusijoje ir visuose okupuotuose kraštuose — taigi ir Lietuvoje — tos "teisės" moterims visuomet priklausė, tik vargu, ar amerikietės jų norėtų... Moterys ten dirba tuos pačius darbus, kaip vyrai: taiso gatves, skaldo akmenis, stato namus, kasa griovius ir t. t., o šalia to, dar verčiamos tomis "lygiomis teisėmis" didžiuotis. Norėdama priminti visoms sovietinių respublikų moterims, kokios jos laimingos ir dėkingos turėtų būti, gyvendamos lygiateisiame "sovietų rojuje", okupantų valdžia kovo mėn. 8 d. pavadino Moters Diena. Tą dieną yra gerbiamos visos moterys ir merginos.

BAIGIAMI IŠNAIKINTI VIENKIEMIAI

Mūsų vyresniosios kartos lietuviai, ypač buvę ūkininkai, dar prisimena, kai prieš žemės reformą kaimai tebebuvo neišdalinti į vienkiemius ir su koku malonumu visi kėlėsi iš sodžiaus prie savo žemės, statė, kūrė sodybas kiek galima patrauklesnėje vietoje, sodino medžius, sodus. Okupuotoje Lietuvoje, suvarius ūkininkus į kolūkius, viensėdijos pradėtos vėl naikinti, statant kolūkininkams bendras gyvenvietes. Dabar

šis vienkiemų naikinimo procesas dar suaktyvintas ir, pasak "Tiesos" nr. 51, iki 1972 metų pradžios turi būti baigti visų bendrųjų gyvenviečių projektai, nes iki šiol dar jų neturi 14 respublikos rajonų. Projektuose tos gyvenvietės atrodo patraukliai, tačiau, nusiskundžia "Tiesa", praktiškai tai sunkiau įgyvendinti. Namai dažnai statomi plikame lauke, yra nepatrauklios, monotoniškos išvaizdos, nesirūpinama medžių sodinimu, sodų užveisimu, todėl teikia liūdną, niūrų vaizdą. Kaimiečiai nusiskundžia gyvenviečių nepatrauklumu, pasigenda pavėsingų savo vienkiemų, gražių sodybų. Taigi, dabartinio lietuviškojo kaimo vaizdas yra tiek pasikeitęs, kad medžių ošime tūnančios sodybos su darželiais palangėse, sodeliu ir kryžiumi prie vartų yra užsilikusios tik atsiminimuose.

SUSTIPRINS ATEISTINĘ PROPAGANDA

Nežiūrint, kad komunistai Lietuvoje šeiminkauja virš 20 metų ir per tą laiką visokiais būdais stengėsi perauklėti žmones bedievybės dvasioje, vadinamieji "religiniai prietariai" tautoje, ir ne tik senesniosios kartos žmonėse, bet ir jaunime, nesiduoda išnaikinami. Š. m. kovo mėnesį Vilniuje įvyko trijų dienų respublikinis seminaras aktualiais mokslinės ateistinės propagandos klausimais. Seminarą suruošė Lietuvos KPCK propagandos ir agitacijos skyrius, kultūrinio masinio darbo skyrius ir "Žinijos" draugijos valdyba. Jame dalyvavo partijos miestų ir rajonų komitetų darbuotojai, atsakingi už ateistinio darbo organizavimą, įvairių komjaunimo organizacijų atstovai ir t.t. Visas tris dienas buvo skaitomos paskaitos ir demonstruojami įvairūs argumentai bei būdai, ruošiant atstovus sėkmingesnei kovai su katalikybe ir bendrai religinėmis apraiškomis. Kažkodėl peršasi mintis, kad panašūs seminarai ir suvažiavimai, ne vieną juk kartą ruošti per visą tą ilgą okupacijos laikotarpį, didelės reikšmės neturi, nes nuo amžių giliai religinga lietuvių tauta Dievo išsižadėti nesiruošia, net ir labai sumanių ateistų įtikinėjama.

ŽIVILĖ BILAIŠYTĖ

PABAIGA

Mes parietę padus po savim
pilstom karštą ir byrantį smėlį.

Saulė kyla aukščiau, vis aukščiau
ir, įkopus į pačią viršūnę, tau
žemu melodingu balsu
siuncčia skylančius juoko krislus.

Mes susėdę ratu su tavim
pilstom karštą ir verdanti vyną.

Minties ratilu apsuptas tu
stovi lyg pilkapio ažuolas,
gerdamas plūstančią minią vaizdu
ir slaptu prieštaravimų geismą.

Mes sutūpę prie laužo liepsnos
pilstom sūrų putojantį vandenį.

Mūsų žodžiai nutyla po vieną.
Kurčios akys po truputį temsta.
Ilgos dienos po vieną sustingsta.

"DĖDĖS IR DĖDIENĖS" EKRANE

Šiuo metu Lietuvos Kino studija ruošia ekranui filmą pagal Tumo Vaižganto "Dėdės ir dėdienės". Filmą režisuoja A. Dausa. Severiūtę vaidina aktorė D. Krištopaitytė, Mykoliuką — J. Budraitis. Filme stengiamasi, kiek tai šių dienų sąlygose įmanoma, nenuvilti nuo teksto ir rūpestingai atkurti Vaižganto vaizduotą Lietuvos kaimo gyvenimą.

(Kultūros Barai Nr. 11 (1970))

"BALTARAGIO MALŪNAS" VOKIŠKAI

1970 m. pabaigoje Rytų Berlyno leidykla "Rütten und Leoning" išleido Kazio Borutos knygą "Baltaragio malūnas" ("Die Mühle des Baltaragis"). Knyga papuošta dailininkės Sigrid Hus lino raižiniais.

(Literat, ir Menas Nr. 5 (1971))

Skyrių tvarko JUOZAS VAIŠNYS, S. J.

Patarėjas – PROF. PETRAS JONIKAS

AUTOMOBILIS AR MAŠINA?

Nors ir *automobilis*, ir mašina yra nelietuviškos kilmės žodžiai, bet visai be reikalo *mašina* beveik baigia išstumti iš kasdieninės vartosenos *automobilį*. Taip yra išeivijoje, taip ir Lietuvoje. Štai kaip apie tai rašoma *Kalbos Kultūros* 8 numeryje:

"Kartais geri, įprastiniai tarptautiniai terminai be jokio reikalo pakeičiami kitais, mažiau tinkamais arba net visiškai nevykusiais. Yra vienas tarptautinis terminas, kuris pastaruoju metu pradėtas pernelyg plačiai vartoti. Tai garsioji *mašina* (dargi kartais klaidingai kirčiuojama *māšina*). Dabar tas terminas kažkodėl pakeitė įprastinį *automobilį*. O pastarasis terminas buvo ir, mūsų nuomone, tebėra visiškai tinkamas. Tikrai, ar nekeista, kad dabar, XX amžiuje, kosminių skridimų amžiuje, atominiame amžiuje, kada žmonės atrado, sukūrė ir naudoja tūkstančių tūkstančius įvairiausių mašinų, staiga visiškai konkreti mašina (*automobilis*) pradėta vadinti bendriniu žodžiu *mašina*. Jeigu tai buvo leistina senovėje gyvenusiam žmogui (seniau *mašina* buvo vadinamas traukinys!), kuris į kiekvieną mechanizmą žiūrėjo, kaip į kažkokį stebuklą ir neturėjo žodžių jam apibūdinti, tai jau mūsų epochos išsilavinusiam žmogui vadinti *automobilį mašina*, atrodo, netikslinga. Juo labiau, kad toji sąvoka kartais esti labai neapibrėžta. Pavyzdžiui, į klausimą:

'Kuo jis atvažiavo?' išgirsi atsakymą: 'Mašina!' Dabar ir išpėk, žmogau, kuo jis atvažiavo: automobiliu, autobusu, troleibusu? Juk tai vis transporto mašinos. O ar lėktuvai, laivai taip pat ne mašinos? Taigi, atrodo, nereikėtų keisti *automobilio* į nieko nepasakančią *mašiną*".

KĄ REIŠKIA TAMPRUS?

Žmonės labai greitai paveikia kitų pavyzdys, ypač blogas. Tai galima lengvai pastebėti ir kalboje. Žiūrėk, kas nors klaidingai pavartos kokį nors žodį ar posakį, ypač spaudoje, ir tuoj jo vartojimas paplinta visuomenėje. Tur būt, tokiu būdu paplito ir žodžio *tamprus* klaidingas vartojimas. Labai dažnai spaudoje tenka skaityti tokius sakinius: *Tarp jų šeimos narių yra labai tamprūs* (=glaudūs) *ryšiai*; *Amerika su Kanada labai tampriai* (=glaudžiai) *bendradarbiauja*. Šiuose sakiniuose prieveiksmis *tampriai* yra nevykusiai vartojamas vietoje prieveiksmio *glaudžiai, artimai*.

Ką reiškia *tamprus*? Jis, be abejo, yra susijęs su veiksmažodžiu *tempti*. *Tamprus* angliškai reiškia *elastic, springy, resilient*. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas šį žodį taip aiškina: *atsparus, stangus, elastingas*. Duodami tokie pavyzdžiai: *Šitas lankas labai tamprus; Tamprus arklys, negalima atsukti; Tamprus (elastingas) diržas*.

ĮVAIRIAU IŠREIŠKIME LAIKĄ

Nors laikui reikšti mes turime galininką, vietininką ir prielinksni per su daiktavardžiu, bet daug kas dabar yra labai įpratę šiam tikslui vartoti žodį metu. Pvz.: Tai buvo karo metu; Pamokų metu reikia ramiai sėdėti; Aš ten buvau praėjusios vasaros metu. Žinoma, šitie sakiniai yra visiškai teisingi, bet juos galima ir kitaip išreikšti: Tai buvo per karą; Per pamokas reikia ramiai sėdėti; Aš ten buvau praėjusių vasarą. Tad nors tos konstrukcijos su žodžiu metu yra taisyklingos, bet jas reikia vartoti su saiku, kad iš mūsų bendrinės kalbos nebūtų išstumta daug kitų, gyvesnių, aiškesnių ir trumpesnių pasakymų.

Laiko trukmei išreikšti kartais klaidingai pavartojamas vietininkas laike, pvz.: Pasistenk šį darbą atlikti laike trijų dienų; Visas jo turtas sudegė laike gaisro. Šitokių konstrukcijų neleido vartoti nei Jablonskis, nei Balčikonis. Minėtus sakinius galima labai paprastai pataisyti, vartojant prielinksni per: Pasistenk šį darbą atlikti per tris dienas; Visas jo turtas sudegė per gaisrą.

Taip pat nevartotini išsireiškimai būtų ir su vietininku bėgyje, pvz. metų bėgyje, dviejų savaitių bėgyje. Ir čia reikia sakyti per metus, per dvi savaites.

Šie čia suminėti netaisyklingi išsireiškimai yra vertimai iš rusų kalbos. Jie mums visiškai nereikalingi, nes turime savus, lietuviškus atitikmenis.

AR VARTOTINI ŽODŽIAI ŠUTVĖ IR CHEBRA ?

Šie abudu žodžiai yra hebrajų kilmės. Gal ne visiems lietuviams jie yra pažįstami, ypač antrasis. Žodis šutvė jau nuo seniau Lietuvoje yra įsipilietinęs. Jį randame ir Dabartinės lietuvių kalbos žodyne. Ten pažymėta, kad jis vartojamas šnekamojoje kalboje "būrio, kompanijos" reikšme, pvz.: Visa šutvė (vyrų) suėjo; Mūsų šutvės niekas nesuardys. Pasitaiko ir iš jo sudarytas šutvininkas — "šutvės dalyvis". Kaip rodo akademinio lietuvių kalbos žodyno karto- teka, šie žodžiai gana plačiai vartojami ir tarmėse. Tarmėse pasitaiko ir dau-

giau iš jo išvestinių formų. Jo reikšmė tarmėse daugiau įvairuoja, negu bendrinėje kalboje. Šutvė — "būrys, kompanija" (Marijampolė, Vilkaviškis, Kudirkos Naumiestis, Šakiai, Tauragė, Vilkija), šutvė — "girtavimas, išgėrimas, pasilinksminimas" (Alytus, Lazdijai, Šiluva), šutvės — "vakaruškos" (Jūžintai), šutviauti — "draugauti" (Lukšiai, Šakiai), šutvininkas — "šutvės dalyvis" (Barzdai, Šakiai, Zapyškis), šutvanas — "apgavikas" (Gižai).

Atrodo, kad šutvė į lietuvių kalbą pateko iš jidiš kalbos, vadinamojo lietuviškojo jos dialekto. Šutvė veikiausiai kilo iš tarminės jidiš formos šutvės — "bendrystė, bendrininkavimas" (ši forma ir buvo plačiausiai vartojama Lietuvos žydų tarpe), pastaroji toliau sietina su jidiš šútef — "bendrininkas, kompanionas". Šútef savo ruožtu yra senas hebrajiškos kilmės žodis šuthaf.

Surinkti iš įvairių Lietuvos vietovių pavyzdžiai rodo, kad šis žodis pirmiausia pradėtas vartoti Suvalkijoje, o vėliau pateko į bendrinę kalbą ir kitas tarmes (plg. A. Sabaliauskas, Baltistica VI(2), 217 psl.).

Žodį chebra vartoja jaunimas tiek Lietuvoje, tiek išeivijoje, pvz.: Na, chebra, išgėrkime! Chebra, einam namo! Daugelis suaugusiųjų šio žodžio dar nepažįsta, jis dar nėra pakankamai paplitęs ir į bendrinę kalbą neįėjęs. Kalbininkai ir nenori, kad jis paplistų. Jo vietoj siūlo vartoti vyručiai, vyrai, būrys ir pan. (žr. Kalbos Kultūra, 19 nr., 103 psl.).

Patyrinėjus šio žodžio kilmę, paaiškėja, kad jis į mūsų kalbą pateko iš rytų kraštų. Senovės hebrajų kalboje habar reiškia "būti susietam, sujungtam". Iš šio žodžio kilo hebrajų haber — "draugas, bičiulis", hebra — "draugija, sąjunga, bendruomenė". Iš čia jis pateko ir į kitas rytų kalbas (turkų, rumunų, bulgarų, serbų). Iš hebrajų kalbos kilęs yra ir jidiš kalbos atitikmuo chawer, kuris taip pat reiškia "draugas, bičiulis". Lenkai taip pat turi tos pačios kilmės žodžius chawres — "dalyvis, bendrininkas", chabrusa, chawrus — "gauja, susitarimas, sąmokslas". Greičiausiai chebra pas mus ir pateko iš lenkų kalbos.

INVESTIGATION OF A CITIZEN ABOVE SUSPICION

Kafkos žodžiais epilogė rašoma: „Jis yra teisės tarnas ir išvengia nuteisimo“. Filme „Investigation of a Citizen Above Suspicion“ žmogžudysčių skyriaus policijos vadas, norėdamas įsitikinti savo noliečiamumu, nužudo savo buvusią meiluzę. Bendradarbiams palieka aiškius pėdsakus ir laukia atitinkamų pasekmių. Bet visi bijo jo diktatoriško būdo — daugiausia, ką jie sau leidžia, tai įtartinai pažvelgti į savo vadą. Jis vis nekantrauja ir vis aiškiau ir aiškiau įrodinėja savo kaltę. Pagaliau aiškiai pripažįsta, kad jis esąs tas ieškomasis žudikas. Grįžęs namo, ramiai laukia vyriausybės ir bendradarbių teismo. Jo mintyse jau sukasi jų sprendimas, bet, visiems susirinkus, žiūrovui tenka būti paskutiniu juo teisėju.

Kai policijos vadas (Gian Maria Volonte) susitikdavo savo meiluzę Augustą Terzi (Florinda Bolkan), jos pirmasis klausimas vis būdavo: „Kaip tu mane ši kartą nužudysi?“ Grįžimo praeitin (flashback) technika sulipdomi jų meilės interliudai. Kartais ji tyčia suvaidindavo policijos atrastas nužudytas merginas, o jis ją tose pozose fotografuodavo. Augusta jį kurstydamo išnaudoti savo pozicijos jėgą: pervažiuoti raudoną šviesą, užmušti žmogų. Jį erzindavo, sakydama, kad jis atsiduoda gatvės policininko paprastumui, o ne vado išdidumui. Radusi naują meiluzį, jam dar prikišo ir vyriškumo stoką. Paskutinį kartą vaidinant nužudymo scenas, jis perpiovė jai gerklę.

Krauju ištepęs visą butą ir nusiprausęs, jis grįžta į darbovietę, kur visi išgeria už jo naują paskyrimą — iš žmogžudysčių skyriaus į politi-

nių maištininkų skyriaus vado vietą. Vienintelis žmogus, kuris galėtų jį atpažinti, yra jaunas studentas, revoliucionierius, buvęs naujasis Augustos draugas. Po pastatų bombardavimo areštuotų studentų eilėse yra ir tas studentas. Per tardymus jis išsisuka iš policijos vado rankų ir, jį išjuokdamas, pavadina kriminalistu.

Vadas dirba teisės įamžinimui: protestas dabartinei tvarkai yra mirtinas kriminalinis nusikaltimas. Žmogžudystės pripažinimu jis nori pasiaukoti teisės garbei ir, būdamas jos nuolatiniu tarnu, išmėginti savo noliečiamumą. Čia jis peržengia visas proto ribas.

Režisierius Elio Petri kartu su Ugo Pirro parašė šį alegorišką italų filmą. Kartais greitas scenų vystymasis primena tą „American-style“ kompiuterių užimą policijos vadovybės centre, kuriais vadas taip pat labai didžiavosi.

Šiais metais filmas laimėjo Cannes filmų festivalio medalį.

THE CONFESSION

Šis filmas atskleidžia komunistų partijos taktiką, vartotą 1952 m. Slansky teismo metu Čekoslovakijoje. London, vienas iš keturiolikos kaltinamųjų, dabar gyvenąs Prancūzijoje, neseniai išleido savo autobiografiją. Po visų savo kančių jis tebeprisiekia partijai.

Šį filmą būtų galima taip apibūdinti: dokumentinis kritiškas komunistų teismų atvaizdavimas, paruoštas Prancūzijoje kairiųjų pažiūrų žmonių, rodomas pasišventusio komunisto. Jis pats taip sako filme: „Kadangi Dievas yra miręs, šiais laikais reikia būti komunistu“. Tik Rusijos komunistų partija iškraipė jo politinį idealą. Yra ir kitas komunizmas, kurio dar nematyti Sovietų respublikose.

Costa Gavras, graiku režisierius, išleidęs filmą *Z*, susuko ir *The Confession*. Pagrindinis skirtumas matyti tiesioginiame filmo pristatyme, be ypatingų režisūrinių išsišokimų. Žiūrovo dėmesį Gavras išlaiko, pagaudamas ypatingus momentus. Scenoje, ypač kalėjime ir tardymo kambariuose, Londonui laikas sustojo besikartojančiuose klausimuose. Iškeliamas turinys ir idėjos, bet filmo vystymasis neišryškina charakterių, ir šaltame istoriniame žvilgsnyje pritrūksta žmogiškumo bei dramatinės įtampos.

1951 m. Arthur London — Gerard, Čekoslovakijos užsienių reikalų ministerio pavaduotojas, buvo areštuotas ir tardomas dvidešimt du mėnesius. Jis su kitais, ypač žydais, kovojo prieš fašistus Ispanijoje, o per antrąjį pasaulinį karą dirbo Prancūzų pogrindyje. Karui pasibaigus, su partijos žinia, gavo šalpos iš Genevos fondo, tarpininkaujant Noel Field, kuris buvo Amerikos šnipas. Slansky, Čekų generalinis sekretorius, pradėjo Gerardo būrio tardymus, o vėliau ir jis pats buvo areštuotas. Tris iš jų grupės, tarp jų ir Gerard, nuteisė kalėti visam gyvenimui, bet vėliau jie buvo paleisti. Vienuolika nuteisė mirčiai. Parodoma, kaip žiemos metu jų pelenus išbarstė ant apledėjusio kelio, kad automobiliams nebūtų slidu.

Kai Gerardą (Yves Montand) areštuoja, jis negali tikėti, kad komunistų partija, kuriai jis priklausė nuo gimnazijos laikų, iš jo reikalautų meluoti ir jos išsižadėti. Jis klausia: ką prisipažinti ir kodėl? Partijos logika reikalauja, kad jis, kaip geras komunistas, pasisakytų, jog esąs buržuazinis pilietis Vakarų įtakoje, sionistas, titoistas, trockistas. Jam atima teisė minėti partijos vardą, neduoda valgyti, neleidžia miegoti. Jo žodžius prideda prie areštuotų draugų pasisakymų ir suformuluoja spektaklį, vadina ją viešuojų teismu, su išrašytais tardymo ir klausimų tekstais, saulės lempomis ir kitokiomis priemonėmis duodant norimą spalvą veikėjų žandams. Klaidų išvengimas yra užtikrintas, vartojant juostelę su iš anksto įrašytais žodžiais. Vienintelė išeitis ištikimam partijos nariui — kaip galima geriau uždokumentuoti savo išpažintį. Neaišku, kodėl Gerard dar anksčiau nepaaukojo savo humaniškumo ant partijos altoriaus.

Didžiausią įspūdį padaro Gerardo grįžimas į Pragę išspausdinti autobiografijos su valdžios leidimu 1968 m. Atsitinka taip, kad tą pačią dieną vyko rusų invazija į Čekoslovakiją ir vėl prasidėjo tokia pati politinė era, kuri jį nuteisė.

Marija Smilgaitė

NAUJOS RŪŠIES FILMAS

Dabar gal daugiau negu 50% visų filmų „meno laisvės“ vardu rodo tik nuogybes, žmogžudystes, visokius iškrypimus ir nenormalumus. Bet dėl ko? Ar daugumai žmonių tai patinka? Neatrodo, nes kinų salės metai iš metų vis tuštėja. Tad įplaukų nėra daug, bet, tur būt, išlaidų dar mažiau, nes tokių filmų pagaminimas daug nekainuoja. Jau dažnokai teko girdėti kai kuriuos asmenis kalbant, kad tai tyčia daro kai kurie pagrindžio elementai, norėdami susmukdyti Amerikos jaunimo moralę, kad pasikui būtų lengva užvaldyti ir visą Ameriką. Nežinia, ar čia gali būti tiesos.

Kaip ten bebūtų, visiems aišku, kad filmų pasaulyje viešpatauja didelis nuosmukis. Norint pasipriešinti šiai nemoralumo bangai, Dick Ross su savo bendradarbiais pagamino filmą, vardu „The Cross and the Switchblade“, kuris tuoj bus rodomas visuose miestuose. Čikagoje jis bus rodomas dvi savaites Roosevelt teatre nuo gegužės 12 iki 25 dienos. Jie pasiryžę pagaminti po du filmus kasmet. Visi geros valios žmonės yra kviečiami paremti jų pastangas, lankant kino sales, kur bus rodomas šis filmas, platinant bilietus ir t.t.

Filme yra rodomas jaunimo gaujų gyvenimas, nieko neslepiant ir nepagražinant. Jaunas protestantų kunigas pasiryžta tapti tų jaunimo gaujų apaštalu. Jis eina į jų kvartalus, į jų užėjusių vietų ir stengiasi juos atitraukti nuo biaueraus neapykanta, žudymais ir narkotikais persunkto gyvenimo nešvariose gatvėse bei pasibaurėjimą keliančiose landynėse. Sunkumų, be abejo, daug. Dažnai jis rizikuoja savo gyvybe, bet pagaliau jam pasiseka.

Kai kurių jaunuolių vaidyba visiškai gera, įtikinanti, natūrali. Gal daugiausia abejonių kelia pats filmo herojus, protestantų kunigas (Pat Boone). Kai kartais koks nors narkotikais apsisvaiginęs ir neapykanta degęs gaujos dalyvis atremia jam į krūtinę peilį, jo veidas visiškai nepasikeičia. Gal čia tyčia norėta atvaizduoti labai tobulą, susivaldantį dvasiškį, o gal yra tik vaidybinių sugebėjimų stoka. Jo apaštalavimo ir pamokslų stilius — labai charakteringas kai kurioms protestantų sektoms. Jis nuolat kartoja tuos pačius žodžius: „Jesus loves you! Aš taip pat jus myliu. Aš prašau, kad Dievas atsiųstų stebuklą“. Ir atrodo, kad įvyksta tik stebuklu galimas dalykas — iš tų netikintųjų, ciniškų, kerštu ir neapykanta degančių narkomanų staiga pasidaro ramūs, už savo kal-

JAUNIMAS DABARTY IR ATEITY

Atsakydama skaitytojai iš Rockfordo, kuri š. m. kovo mėn. numeryje pareiškė nepasitenkinimą kai kuriomis mintimis premijuotame rašinyje „Jaunimas dabarty ir ateity“ (sausio mėn. nr.), noriu pabrėžti, kad yra didelis skirtumas tarp tikslo ir priemonių tam tikslui siekti.

Skaitytoja rašo: „Autorė, atrodo, tiki, kad hipių šūkiu teisingi, nes juk 'jie išreiškia viso jaunimo svajones ir siekimus'. Peršasi išvada, kad autorė tiki, jog hipiai ir kiti į juos panašūs gali patobulinti ir blogą santvarką, kurioje jie gyvena“.

Savo rašinyje pabrėžiau, kad „nežinodami, kaip konstruktyviai pasireikšti, jie kelia riaušes ir, lyg maži vaikai, daužo langus... bet, nelaimei įvykus, išsigąsta ir spokso, lyg verkšlendamasis vaikas, į tai, ką padarė“. Tai nėra naujų priemonių pateisinimas, bet apibrėžimas problemos, kai tie, kurie ko nors trokšta, nežino, kaip tai pasiekti, ir siekdami dažnai suklysta. Toliau straipsnyje rašoma: „Žmogus, kuris nori pabėgti nuo atsakomybės, vartodamas piliules ar ką kita, save apramina, bet problemos neišsprendžia“. Kaip jaunimui reiktų konkrečiai reikštis, buvo duotas pavyzdys, primenant Harvardo studentų pastangas

tes ašaras lieją avinėliai. Nežinau, ar daugelį jaunimo tai įtikins.

Filmas skiriamas visiems, bet kažin ar apsimokėtų jį rodyti vaikams dėl kai kurių labai žiaurių scenų.

J. Vaišnys

informuoti žmones ir kelti susidomėjimą tuo, kas aplink juos vyksta. Taip pat buvo duotas Kent universiteto pavyzdys, kaip revoliucionieriai moka greitai pasinaudoti įvykiais savo tikslams siekti: „Dabar jų vadai šaukte šaukia kovon, užuot naudojus tą pavyzdį sustabdyti bereikalingoms riaušėms ir ieškojus kitų būdų savo tikslui pasiekti“. Tai nėra pateisinimas, o tik patvirtinimas to, kas vyksta.

Viso jaunimo svajonės ir siekimai vis tiek, manau, yra vienodi. Nežinau žmogaus, kuris netrokštų laisvės pasireikšti, kuris nenorėtų taikos sau ir kitiems, kuris nesiektų meilės ir teisingumo. Skirtumas yra tik priemonėse tiems tikslams siekti: vienos yra geros, kitos blogos.

G. Juozapavičiūtė

TRADICINĖ AR MODERNI POEZIJA?

Kalbantis su žmonėmis ir sekant spaudą, galima pastebėti, kad ir poezijoje bei mene yra ne mažiau nesutikimų ir skaldymų, negu politikoje. Vieni visiškai niekina tradicinę formą (su rimu ir ritmu) parašytus eilėraščius, o kiti negali pakęsti tų modernių eilėraščių, kuriuose tyčia vengiama ne tik rimas ir ritmo, bet nededama net jokių skyrybos ženklų, nevojama nė kitų kalbos ar gramatikos taisyklių. Tą pat galima pasakyti ir apie tradicinę bei modernųjį meną.

Tradicijos gerbėjai galvoja, kad tas modernizmas mene ir poezijoje yra tik laikinis blaškymasis — praeis kiek laiko, ir vėl bus grįžtama prie tradicinių formų. Modernizmo mėgėjai mano, kad reikia žmones pamažu „perauk-

lėti" ir pripratinti prie dabartinių meno bei poezijos formų, kurios esą įdomesnės ir prasmingesnės už buvusiasias.

Sunku tikėti, kad čia būtų kada nors prieita vienos nuomonės arba kuri nors pusė "kapituliuotu". Gal taip pat nėra rimta, kad net spaudoje kai kurie niekina tradicine forma parašytus eilėraščius, o kiti visiškai neišmanėliais laiko modernistus. Gal būtų išmintingiausia laukti ir žiūrėti, į kurią pusę kryps mūsų poezija ir menas. Noriu pagirti "Laiškus Lietuviams", kad šiuo atžvilgiu jie neina akiai viena kryptimi. Juk šiame žurnale teko matyti ir modernaus, ir tradicinio meno kūrinių. Čia buvo ir tradicine, ir ultramodernia forma parašytų eilėraščių. Man atrodo, kad šis kelias yra teisingas. Linkėčiau, kad ir toliau juo būtų einama. Niekas tada negalės skųstis, nes viename ar kitame numeryje ras tai, kas jam patinka.

Vis dėlto į tą "naująją" poeziją aš žiūriu labai skeptiškai. Gerai, jeigu sakoma, kad rimas ir ritmas nėra būtinas, kad gera poezija gali būti ir be jų, tai vis tiek turi būti bent gili mintis ar įdomūs vaizdai. Bet kartais toje "naujojoje" poezijoje nėra jokios suprantamos minties, nėra nė suprantamų vaizdų. Jeigu tik pats poetas supranta, ką jis nori pasakyti, tai kam tuos savo eilėraščius siunčia spaudai?

Visuomet aš galvodavau, kad rašyti gerus eilėraščius yra daug sunkiau, negu parašyti straipsnį. Jeigu nori parašyti gerą eilėraštį, turi gerai mokėti kalbą. Bet aš pažįstu daug jaunuolių, kurie jokia būdu nesugebėtų parašyti net trumpučio straipsnio, nes jų lietuvių kalbos mokėjimas yra per menkas, tačiau jie pila vienas po kito tuos moderniuosius eilėraščius, dėdami žodį po žodžio, eilutę po eilutės. Teko patirti, kad kai kurių jų pačių vartojamų žodžių prasmės jie visai nežino arba juos pavartoja visai kita prasme. Žinoma, tokių eilėraščių prasmės niekas nesupranta, bet gal dėl to juos ir vadina moderniais.

Būčiau labai laiminga, jeigu atsirastų koks nors kompetentingas asmuo ir šiuo klausimu parašytu straipsnį, paaiškindamas, kur yra tų moderniųjų eilėraščių grožis, kokie jie turi būti, kad juos būtų galima vadinti eilėraščiais, ir ko juose ieškoti. Manau, kad toks straipsnis daugeliui būtų labai naudingas.

Poezijos mėgėja

KĄ DARYTI, KAI ESI ŠMEIŽIAMAS?

Gerbiamas ir mielas Redaktoriau,

Jūsų redaguojamas žurnalas visuomet yra mielas svečias mūsų namuose. Jį nuo pradžios iki galo perskaitome mudu su žmona, bet mielai skaito ir vaikai. Stebėjau, kad atsiranda tokių nedaug išmanančių, kurie visiškai prašovė pro šalį, kritikuodami kai kuriuos jūsų žurnalo straipsnius. Kritika iš esmės nėra blogas dalykas, bet kai jos vardu pasipila tik nekultūringi užsipuolimai ir šmeižtai, tai labai skaudu, kad yra tokių mūsų tautiečių.

Šia proga norėčiau Jus paklausti, koks būtų geriausias būdas kovoti prieš visokius šmeižėjus. Mano šeima taip pat nuo kai kurių asmenų yra visiškai nekaltai nukentėjusi. Aš į tai nedaug dėmesio kreipiu, bet mano žmona dažnai ašaras lieja.

Su tikra pagarba,

J. M.

Gerbiamasis,

Be reikalo Jūsų žmona dėl tokių visiškai nepagrįstų šmeižtų ašaras lieja. Tie šmeižėjai jos ašarų tikrai neverti. O kaip patartina tokiomis atvejais elgtis, kai kiti neteisingai juodina, apkalba, šmeižia? Gal būtų geriausia prisiminti ar paskaityti šią Petro Armino sueiliuotą pasakėčią:

Per kaimą sutemus keleiviu du ėjo
Ir meiliai tarp savęs patyka kalbėjo.

Tik štai iš po vartų sulėjo šunytis,
Pamatė keleivius ir ėmė juos vytis.
Ir antras, ir trečias išbėgo ant kelio
Ir taip susirinkę lojo ant žmogelių.
Jau akmeniu mesti keleivis viens taikė,
Bet antras jo sėbras jam ranką sulaikė:
"Ak, broli, palauki, ar gali tikėti,
Kad akmeniu šunį priversi tylėti!
Keliaukiva mudu, nusibos jiems loti,
Matys, jog nebijom, ir turės nustoti!"

Teisybę pasakė: vos varną nuėjo,
Jau šunys mažumą nutilti pradėjo;
Kad prieteliai verstą koki nukeliavo,
Jau šunys gulėjo visi namuos savo.

Žmogeli! Jei tavo yr sąžinė gryna,
Nepaisyk, kad šlovę tau plėšo kaimynai.
Teisingu keliu eik — žinoki, jog paikas,
Nors loja — nustoja, kai pereina laikas.

Red.

GYVENIMO FAKTŲ MOZAIKA

JUOZAS PRUNSKIS

Iškalbingai į mus prabyla gyvenimo faktai, jeigu tik mes esame atviri jų įtaigojimus priimti. Atmesti gi juos — tai atsisakyti kitų patirtimi savo asmenybę praturtinti. Geriesiems įkvėpimams atviroms širdims ir norisi čia duoti prasmingų faktų pynę.

- Vienas Londono gyventojas, gal desperacijos slegiamas, beieškodamas antgamtinių sugestijų, telefonu iššaukė Dievo vardą: G-O-D. Greitai išgirdo balsą: "Kuo galiu padėti?" Pasirodo, kad telefono raidžių rodyklėje minėtos raidės yra tose pačiose vietose, kaip ir pirmosios raidės žodžio *INFormation*. Tam londoniečiui ir atsiliepė informacija. Jo mintis buvo gera — ieškoti Dievo. Bet priemonė bloga. Su Dievu reikia kalbėtis ne telefonu, o širdimi.

- Prieš kiek laiko ties Denveriu, Colo., įvyko šiurpi automobilio nelaimė, susidūrus su traukiniu. Buvo sunkiai sužeista 4 m. mergaitė. Viena jos rankutė buvo visiškai nukirsta. Policija nelaimingąją įkėlė į greitosios pagalbos mašiną. Vienas policininkas vis dėlto drauge įdėjo ir nukirstą rankutę. Aštuoni chirurgai, trys pediatrikos specialistai, talkinami dviejų anesteziologų, darbavosi 6 valandas, bet nukirstą rankutę prisiuvo. Po 16 mėnesių mergaitė jau galėjo ranką valdyti. Greitas policininko veiksmas ir gydytojų pasišventimas atnešė nuostabų laimėjimą.

- Vienas pervargęs, išalkęs medžiotojas paklydęs ilgai suko ratus po mišką ir, kai pamatė kitą medžiotoją, metęs šautuvą, jį apkabino, iš džiaugsmo tardamas:

— Ačiū Dievui. Dvi dienas klaidžiojau...

— Ko taip džiūgauji? Aš jau kelios dienos, kai esu paklydęs.

Dažnai mes patys, ypač mažiau patyręs jaunimas, ieškom vadovo pas tuos, kurie patys kelio nežino.

- Amerikietė rašytoja Carson McCullers, tebūdama 29 m. amžiaus, išgyveno tris

apopleksijos smūgius. Jos kairioji pusė buvo paraližuota. Manė, kad jau teks atsisveikinti su kūryba. Bet vis tiek stengėsi, rašydama nors po puslapį kasdien. Kuo toliau, tuo skausmai didėjo. Desperacijon įpuolęs vyras nutraukė savo gyvybę, bet invalidė ieškojo ištvermės Dievuje, ir skausminga liga nenutraukė jos kūrybos.

- Šešerių metų berniukas stebėjo, kaip magikoje išsilavinęs jo tėvas "praryja" marmorinį kamuoliuką ir paskiau "iš ausies ištraukia". Ir jis tą pats sau vienas bandė daryti. Prarijo 16 marmorinių kamuoliukų, bet nė vieno negalėjo ištraukti, tik prasidėjo dideli skausmai viduriuose. Rentgeno nuotrauka parodė, kokia buvo priežastis.

Kaip reikia būti atsargiems tėvams ir kaip jaunieji turi būti atsargūs persiimti tuo, ko nesupranta.

- Įvairių problemų slegiamą Abraomą Linkolną bandė vienas draugas paguosti, sakydamas:

— Turiu viltį, kad Dievas yra jūsų pusėje.

Linkolnas atsakė:

— Ne tuo esu susirūpinęs. Aš žinau, kad Dievas visados yra toje pusėje, kuri teisinga. Užtat mano nuolatinis susirūpinimas ir malda yra, kad aš ir mūsų kraštas būtume Dievo pusėje.

- Po smuikininko Fritz Kreislerio koncerto už scenos nuėjusi sužavėta jo muzikos klausytoja prabilo:

— Ponas Kreisleri, aš visą savo gyvenimą atiduočiau, kad galėčiau pagroti taip, kaip Jūs.

— Ponia, — atsakė menininkas, — aš visą gyvenimą tam ir esu pašventęs, kad pasiekčiau tokių rezultatų.

Šalia talento nenuilstamas ir su pasišventimu atliekamas darbas neša laimėjimus.

LIETUVIŲ FOTO ARCHYVO 1971 M. FOTOGRAFIJOS KONKURSAS

1. Konkurse gali dalyvauti visi lietuvių kilmės asmenys.
2. Konkurse bus dvi grupės: a. nespaltotų (monochromatinių) nuotraukų ir b. spalvotų skaidrių. Nuotraukos turi būti išimtinai dalyvio darbas. Jos turi būti ne mažesnės kaip 5X7 colių, o ne didesnės kaip 16X20 colių ir priklijuotos prie kartono. Kiekvienos nuotraukos antroje pusėje turi būti užrašyta dalyvio vardas, pavardė, adresas ir nuotraukos pavadinimas. Skaidrės turi būti įdėtos į popierinius arba plastikinius rėmelius. Rėmelių dydis turi būti 2X2 coliai. Skaidrės, įdėtos tarp stiklų, nebus priimanamos. Kiekviena skaidrė turi būti pažymėta žodžiu "Priekis" jos priekyje, kaip ji normaliai žiūrima be jokių aparatų. Ant kiekvienos skaidrės rėmelių turi būti užrašyta dalyvio vardas, pavardė, adresas ir skaidrės pavadinimas.
3. Dalyvavimo mokestis yra 3 dol. kiekvienai grupei (6 dol., dalyvaujant abiejose grupėse).
4. Kiekvienas gali dalyvauti vienoje arba abiejose grupėse.
5. Kiekvienas dalyvis gali pateikti ne daugiau kaip aštuonias nuotraukas ir ne daugiau kaip aštuonias skaidres. Galima dalyvauti ir su mažiau darbų.
6. Siųsti nuotraukas, skaidres ir mokestį, o taip pat ir prašyti įvairių platesnių informacijų galima šiuo adresu: John G. Evans, Jr., 6845 S. Western Ave., Chicago, Ill. 60636. Tel. 737-8600.
7. Visos nuotraukos ir skaidrės pasilieka L. F. A. nuosavybe, nebent kitaip būtų pažymėta.
8. Vertinimo komisijos sąstatas bus paskelbtas vėliau.
9. Premijos bus paskirstytos tokiu būdu:
 - I premija* (100 dol.) už patį geriausią kūrinių — nuotrauką arba skaidrę. Mecenatas — Chicago Savings and Loan Assn.
 - II premija* (50 dol.): už nuotrauką — paskolos lakštas (Savings Bond), Holsum Bakery, p. L. Kutchins; už spalvotą skaidrę — paskolos lakštas (Savings Bond), Midland Savings and Loan Assn.
 - III premija*: už nuotrauką 25 dol. vertės prekių iš Norman Burstein Furs; už spalvotą skaidrę 25 dol. vertės prekių iš Furniture Center, Inc., p. J. Lieponis.Taip pat bus duodamos šios dovanos už paminėtinius darbus iš abiejų grupių:
 - Spalvotų skaidrių grupėje*:
 1. 20 gal. benzino iš Rockwell Standard Station.
 2. Pietūs dviems asmenims Sharkos restorane.
 3. Butelis konjako (Knights Inn).
 - Nuotraukų grupėje*:
 1. Kelionės žadintuvas (Evans Funeral Home).
 2. Pietūs dviems asmenims Sharkos restorane.
 3. Pietūs dviems asmenims Diamond Head restorane.
10. Nuotraukos ir skaidrės bus priimanamos iki 1971 m. spalio mėn. 15 dienos,
11. L. F. A. pasilieka sau teisę premijuotus kūrinius spausdinti spaudoje.
12. Vertinimo komisijos sprendimas yra galutinis.

JAUNIMO CENTRO STATYBA

Jau atėjo vasara, netrukus bus ruduo, kai prasidės mokslo metai ir visokeriopa organizacinė veikla. Kad Jaunimo Centre visi rastų vietas, būtinai jo praplėtimo darbai turi būti užbaigti. Dabartinė statybos fondo padėtis yra gana liūdna. Už dabar turimas santaupas negali būti nė kalbos apie statybos užbaigimą iki rudens, tad labai laukiama visų lietuvių pagalba. Juk ši statyba yra vykdoma ne tėvų jėgų, bet visų lietuvių naudai. Veltui mes kalbėsime ir rašysime apie lietuvių išlaikymą, apie mūsų jaunimo auklėjimą, jeigu neturėsime vietos, kur susirinkti, jeigu vis truks patalpų lituanistinėms mokykloms ir organizacijų susirinkimams.

ATSIUSTA PAMINĖTI

Prof. dr. Zenonas Ivinskis. PROF. PRANAS DOVYDAITIS, apaštalautojas ir mokslininkas. "Šaltinio" leidinys Anglijoje 1970 m. Galima gauti pas autorių, 53 Bonn, Am Hof 34, West Germany.

Zenonas Ivinskis. DIE BALTISCHE FRAGE IM 17. JAHRHUNDERT.

LIETUVA, filatelistų draugijos biuletenis, nr. 2/146/.

MIRTIES SUKAKČIAI ARTINANTIS

Jurgis Krasnickas buvo nužudytas 1922 m. spalio 25 d. Jis mokėsi Marijampolėje, Voroneže, Vilniuje. Studijavo Muensteryje, Vokietijoje. Savo sugebėjimais, išsilavinimu ir veikla jis užsitarnauja, kad 50 m. mirties sukakties proga būtų atitinkamai paminėtas. Jis gali būti puikus pavyzdys mūsų dienų jaunimui. Jurgis Krasnickas tai yra tas pats Jurgis Tauras, apie kurį rašo Karolė Pažėraitė "Anapilio papėdėje". Apie jį yra ruošiamas leidinys, renkami atsiminimai. Tad visi, kurie su juo studijavo, mokėsi ar veikė organizacijose, prašomi siųsti atsiminimus šiuo adresu: Pasaulio Lietuvių Archyvas (Jurgio Krasnicko leidiniui), 5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636.

DĖKOJAME "LAIŠKU LIETUVIAMS" RĖMĖJAMS

20 **dol. aukojo:** J. Klimas, dr. V. Miknis.

10 **dol. aukojo:** A. Matulionis, prel. V. Balčiūnas.

7 **dol. aukojo:** O. Sabalys.

5 **dol. aukojo:** A. Grigaliūnas, B. Kripkauskienė, T. Zailskienė, V. Norvilas, F. Černius, A. Poskočimas, E. Vitkus, A. Valavičius, R. Kriaučiūnas, J. Vaineikis, M. Ostrauskas, E. Dimskis, B. Dikinienė, J. Butvilą, D. Žiūraitis, kun. V. Karalevičius, kun. J. Pragulbickas, J. Bilevičius, E. Jucevičius, M. Vaišvilienė, P. Juodikis, kun. L. Dieninis, N. Šumskienė, kun. A. Rubšys, A. Sadauskienė, Z. Koronkevičius, J. Raišys, V. Urbonas, M. Ambrozaitis, B. Kliorė, A. Lesevičius, O. Motusaitis, O. Veleikis, dr. A. Martus, I. Kalvaitis, R. Korzonas, M. Žmuidzinienė, O. Jankevičiūtė, A. Lišauskas, J. Balbatas, B. Perry, P. Nenius, K. Alminas, B. Čižikas, P. Kalvaitis, J. Gužaitis, J. Butikas, O. Ožalas.